

SARKVIDÉKI ÉS AMERIKAI UTAZÁSOK ÉS VADÁSZ-KALANDOK

**ÖSSZEÁLLÍTOTTA
BERT PÁL**

**ÁTDOLGOZTA
Dr. SIMONYI JENŐ**

**BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5406-99-7 (online)
MEK-12341

TARTALOM

AZ ÉSZAKI SARK VIDÉKE.

Vadászat egy szép napon.

A jegesmedve.

A bálna.

A fóka.

A rozmár.

A vad rénszarvas.

A szelid rénszarvas.

A kutya.

AMERIKA.

A rétségi állatvilág.

A forróövi erdő.

A dél-amerikai rónaság.

A majmok.

A jaguár.

A szürke medve.

A bölény.

A tapír, hangyász és a lajhár.

A manatus.

A láma.

A kondor.

A madarak.

A vándorgalambok.

A kaimán.

A boa.

A jaguár és a boa.

A teknősbékák.

AZ ÉSZAKI SARK VIDÉKE.

Az északi sarknak örök jégtől borított zord vidékei korántsem mindig és mindenütt lakatlan sivatagok: sok különféle állat van ott, amikor van miből élni.

Bálnák, delfinek és más cetek játszadoznak künn a vízen, fókák és rozmárok kapaszkodnak a jégtáblákra és nehézkesen mászkálva emésztik meg az imént fölfalt halat; könnyen megesik, hogy széttépi őket a jegesmedve, amely folyton csak enivalót keres.

Ahol némi nyoma van a növényzetnek, ott megjelennek a rénszarvas és pézsmás tulok legelő nyájai.

Megszámlálhatatlan madárrajok lepik el a sziklafalakat, amelyeken tavaszkor fészket raknak; még a szunyog sem hiányzik, sőt az enyhe évszakban annyira elszaporodik, hogy az utazóknak nem kevésbé kellemetlen mint a forró égőv alatt.

A következő vadászati leírás Nordenskiöld híres svéd utazótól származik, aki először hajózta körül Európát és Ázsiát. Előtte ez senkinek sem sikerült.

Vadászat egy szép napon.

Július hava derült, napos idővel és nyári hőmérséklettel kezdődött. Azonfelül teljes volt a szélcsend, tükörsima a tenger, körülötte úgy ragyogtak a jégtuskók, mint gyémántok a smaragd körül. Éppen végeztük az ebédet, amikor jött a hadnagy kérdezni, vajjon akarok-e fókát lőni. Gyorsan kaptam a puskámat és mentem utána. Egy puskalövésnyire a jég hátán nagy fóka sütkérezett a verőfényen; lőttem, de golyóm csak megsebezte; a fóka rögtön eltűnt a lékjében, széles vérnyomot hagyván a jégen. Nesztelenül eveztem egy másik felé, az kárpótlást nyújtott; az első lövés a hátán sebezte meg, a második golyó leterítette. Először lőttem ilyen nagy emlős állatot, később még különb is akadt.

Néha-néha csendes szellő lengedezett. Messziről előtűntek a »Madárhegyek«.

Július 2-án reggel négy óra tájban a hajónk horgonyt vetett. A messzelátón át négy pompás rénszarvast vettünk észre, amint javában legeltek. Besózott húsból és konzervekből álló ételeinket már úgy megúntuk, hogy bizony jól esett volna egy kis változás; örömet megragadtuk hát ezt az alkalmat friss hús szerzésére. Egy legényünkkel csónakba ugrottam és a part felé eveztünk.

Az állatok nem láthatták csónakunkat a sűrű ködtől. De hamar szétoszlott a köd és - mintegy varázsütésre - gyönyörű látvány tárult fel előttünk. Egészen hajónk mellett, amelyet éppen elhagytunk, mind a két oldalon hirtelen két ragyogó hegység meredt elénk a tengerből. A lépcsőzetes sziklarétegeket a szó szoros értelmében miriád madár lepte be, ameddig csak látni lehetett. Hátukon ébenfekete és alúl fehér tollukról, röpkésükről, az ülőknek egyenes tartásáról és kiáltásukról meg lehetett ismerni, hogy csupa *alka-király* (kis alka). Ott ülnek a hegység fokain komolyan, szépen egymás mellett, mindenik a maga tojásán. Mások megszámlálhatatlan rajokban szállnak föl, de mindig egy sorban; a csónakból nézve, úgy ragyognak a napsugarakban, hogy az ember gyöngysornak vélhetné, amelyet valami láthatatlan kéz lenget a légben. Meg lehet közöttük különböztetni a *háromujjú sirályt* és a magasan szálló *kékes sirályt*, amelyet *polgármesternek* neveznek. Más alka-királyok a szelíden lengő hullámokon ringatóznak vagy táplálékot halászva, a vízbe mártják csőrüket. Némelyek dühösen dulakod-

nak, amíg csak egy csendes szomszéd közbelépése őket ki nem békíti; a veszekedést rendszeren a hegyszegélyen kezdi két kotlás, de mivel szűk a hely, a tengeren folytatják.

Később fehér *delfin*-csapattal találkoztunk, voltak néhány százan; úgy fölka-varták a vizet, mint valami zivatar. Békében vonultak el a csónak mellett, velünk nem is törődtek, mert - no benn van a gyermekversikében:

Plinius históriája hirdeti:
Ez állat az embert szereti.
Mindenki bátran elhiheti.

Néhány alighanem csak kölyök volt, legalább kisebb termetükről és szürkés színükről ítélve; a felnőttek valóban feltűnő és vakító fehérek. Legnagyobb részét négy-öt, némelyek hat méter hosszúak voltak. Úszásközben a hátuk majd a víz színe fölött, majd a víz színe alatt van; ez utóbbi esetben néha különös hangot hallatnak, amelyet jól ismernek az északi tájon lakó halászok. Vaktában rálöttem egyre, de hiába: köztudomás szerint ezek az emlősök csak egy helyen sebezhetők meg, a szemüknél, amely igen kicsiny a nagy testükhöz képest.

Mihelyt kiszálltunk, csónakunkat a partra vontuk és elindultunk. Mindenütt és folyton csak madarak környeztek. Itt egy csapat skót lúd, amott a parttól távolabb vadludak.

A nap meglepő melegen sütött, ami - megvallo-m - e nagy szélesség (72°) alatt nekem igen furcsának tetszett; mintha csak álmodtam volna. Pedig valóság volt; az izzadság csurgott rólunk. Igaz, hogy gyapjuru-hát viseltünk és hegyen-völgyön jártunk; majd zuhogó vízfolyáson kellett átgázolnunk, majd az agyagos föld marasztalgatta csizmáinkat.

- Doktor úr! - mondja halkán a matróz, megrántva a kabátom ujját.

- No?

- Nem látja?

- Mit?

- Egy róka! - súgja fülembe, még jobban hozzám hajolva. Valóban tőlünk nem messzire egy gyönyörű *kék róka* volt. Szerencsére nem vett bennünket észre a ravasz; kedvemre szemlélhettem és bámulhattam nyári ruhájában, oldalt fakóvörös fekete bársonybundájában. Télen egészen fehér a bundája, amelyet sokra becsülnék a szücsök. Egyébiránt minden tekintetben hasonló a művelt vidékeken lakó rokonához; a fajtát jellemző tulajdonságokból nem vesztett el egyet sem e sarki tájakon. Orrával a földet szaglászva, ide-oda baktatott; nyilván *lemminget*¹ fürkészett a koma. Egyszerre csak eltűnt egy domb mögött; futottunk utána, de már híre sem volt. Kitűnő szaglásával megérezett bennünket és vitte az irháját bölcsen és gyorsan. Nem-sokára megint megláttuk messziről, amint kétségbeesetten futott a hegység felé. Mégis örülök, hogy láttam szabadságában ezt az állatot, amely csak a sarkvidéken él. Gyakran előfordul Skandinávia északi részeiben is, de csak a legmagasabb hegységekben, az örök hó szomszéd-ságában, ahol bajos megfigyelni. Azonban mondják, hogy már déli Svédországban is látták. A sarki tájak madarainak ő a legnagyobb ellensége; nyáron át dúsan lakmározik, de ősszel elszáll az ennivalója melegebb országokba és akkor nagyon lesoványodik.

Tovább mentünk. A derék matróz fegyverével a jégréteg szilárdságát próbálgatva, óvatosan lépkedett előre; hirtelen fölsikoltott. A hasadékok egyikébe estem; amint egy szökéssel át akartam ugrani, gyenge jégre kerültem és lebuktam, mint egy levél a levélszekrénybe. Szerencsére puhára estem: fél méter mélységű vízbe; társam a jégen elnyújtózva, kezét

¹ *Lemming* egy kis rágcsáló emlős. Megszámlálhatlan nagy csapatokban vándorol Skandináviában és Oroszországban.

nyújtotta és csakhamar föltápáskodtam, örülvén, hogy a kis hideg fürdónél egyéb bajom nem esett. Ha a víz mély lett volna és lábammal nem értem volna fenekét, akkor veszedelembbe jutottam volna, mert ahhoz a helyhez közel a glecser jégtömege² meredekül végződött a tengerben és ott az olvadó jégmezők szilaj patakja hatalmas zuhatagot képezett.

Miután rendbe hoztam puskámat és kiürítettem nagy tengerészcsizmáimat, utunkat folytattuk. Végre egy dombtetőről megláttuk az egyik rénszarvast, amely békésen legelt a tengerparton, de oly messze, hogy golyó nem érhetne. Óvatosan haladtunk előre; a szél kedvezett, szembe fújt és így nem érezhetett bennünket meg a rénszarvas, amelynek kitűnő szaglása van. A talaj nem volt oly kedvező: porhanyós pala volt, mely ropogva töredezett, amint ráléptünk nagy csizmánkkal. Végre az utolsó halomhoz értünk. Ekkor kettőzött óvatossággal haladtunk előre; még a lélekzetünket is visszafojtva, hason másztunk a tetőig és íme, nem is egy, hanem négy rénszarvas volt előttünk a szakadékban; kettő nagy volt és pompás agancsú; a másik kettőnek természetéről látszott, hogy fiatalok. Azonban még mindig olyan messze voltunk, hogy nem lőhattunk rájuk. Újra tanakodtunk, mitévők legyünk; matrózom abban a véleményben volt, hogy maradjunk lesen és várjuk, merre mennek a szarvasok.

Végre a négy rénszarvas balra vonult egy hegygerinc felé, amely harántul állt előttünk. Visszafelé csúsztuk azon az úton, amelyen felmásztunk; a szakadék fölé hajló sziklafal eltakart bennünket és így csakhamar a szarvasok közelébe jutottunk. Megint megálltunk és elhatároztuk, hogy a matróz a legnagyobbikra fog lőni, amely legmesszebb van, én pedig a legközelebbit vállaltam magamra. Úgy is tettünk; a két lövés egyszerre dördült el és két áldozat hevert a földön, a másik kettő elmenekült a magas dombok felé. Kitörő örömmel futottunk oda. Az enyém azonnal kimúlt, tán egy vagy két éves volt. A matrózomé ellenben jól megtermett; a túloldalon levő jeges felé vonszolta testét, de társam nem hagyta messzire menni, egy vágással véget vetett a szegény állat kínjainak.

Milyen látvány a vadásznak két rénszarvas elterülve a naptól tündöklő hómezőn! A matróz gyorsan munkához fogott; hátukra fektette az áldozatokat, fejüket az agancsukra támasztva, ahogy északon szokás és hamarosan fölbontva, beleiket kiszedte, hogy a húsuk meg ne romoljék. Fehér sirályok röpködtek bennünket körül; aligha láttak még ilyen jelenetet.

Ezek a rénszarvasok még nem vetették le téli bundájukat, amely egész fehér. De már oly lazán állt a szőrük, hogy könnyen ki lehetett tépni marékszámra; alatta szürkésbarna szőr tűnt elő, - az lett volna a nyári bundájuk. Agancsukat bőr borította, ami azt bizonyítja, hogy még nem érték el az évi teljes fejlettségüket. A rén egyéb szarvasoktól eltér abban, hogy a nősténynek is van agancsa. Amelyeket mi lőttünk, hasonlítanak a norvégiai és a szibériai vad rénszarvashoz, de a spitzbergiaktól abban különböznek, hogy lábuk hosszabb és testük nagyobb. Ősszel ezek a sarkvidéki szarvasok igen meghíznak Novájá Zemlyán és Spitzbergán.

Visszafordulva a tenger felé, elértük az *alk-perget* (az alkamadarak hegyét), amelyet még a hajóról láttunk meg az elinduláskor. Éhségünket a madár tojásával csillapítottuk, amely csemegeként is beválnék, azután ittunk rája a közeli zuhogó patak vizéből. Még jó ideig maradtam ott a meredekség szélén, szemlélni a madarak országát.

Ameddig csak tekintetem ért, a meredek szirtfokokat az alkák megszámlálhatatlan sorai foglalták el oly sűrűen, hogy tenyérynyi hely se maradt köztük. Száz négyszögmeternyi területen körülbelül ötszázra becsültem a madarak számát. Együttvéve köröskörül lehetett néhány millió - túlzás nélkül!

² *Glecserek* azok a jégtömegek, amelyek a magas hegységekben az örök hóból keletkeznek és a meredek völgyeken jégfolyók gyanánt ereszkednek alá.

De már ideje volt a hajóra menni. Társainkat éppen a reggelinél találtuk. A lelőtt két szarvast csak később vittük a hajóra.

Délután a tengerfenékre bocsátottunk néhány alkát egy hatvan centiméternyi átmérőjű vas-karikára erősített hálóban. Egy óra múlva a hálót hirtelen felhúztuk és a madaraknak már csak a csontváza volt benne, de ellepve sok száz amphipodával.³ E hálót arra használtuk, hogy ilyen csalétekkel fogtunk benne tengeri állatokat; csak ily módon lehet fogni nagy héjas állatokat⁴ a decapodák⁵ rendjéből.

Este szakácsmesterünk ízletes rénpecsenyét tálalt fel nagy diadallal; a hús íze igen hasonlít az özpecsenyééhez.

A jegesmedve.

Payer, aki a Germánia és Hanza nevű hajókkal járt először a sarkvidéken, következőleg írja le a jegesmedvét és életmódját.

A jegesmedvének sárgásfehér gypjas bundája van és fekete orra s azért már nagyon messziről feltűnik a havon. Van tíz, sőt tizenkét mázsányi és sokkal nagyobb azoknál, amelyeket a mi állatseregleteinkben és állatkertjeinkben látni. Igaz, hogy ezek fiatal korukban hozatván Európába, elcsenevésznek a fejlődésükre nézve kedvezőtlen körülmények között. Ereje és vadsága nem kisebb az oroszlánénál és tigrisénél, de a fagyos égöv, amely alatt él, lehűti a véré, óvatossá, bizalmatlanná teszi.

Főtápláléka a foka. Meglesi a jég hasadékainál; megrohanja, ha a lebegő jégtáblákon a napon sütkérezik, oly alattomosan, mint a tigris, amelyhez hasonlóan nesztelen járású. Még akkor is üldözi a fókákat, ha víz alá buknak, mert kitűnő úszó; gyorsaságban is csak a rénszarvas múlja felül. A szaggaott sziklás hegyoldalon oly ügyesen mászik, mint valami macska és a sima és rézsútos jégen is könnyen jár, mert talpa érdes és szőre, karmai is segítik.

Megöli zsákmányát, mielőtt felfalja, de szeret vele előbb játszani. A sarki áramlat jéghegyeivel sokszor egész Izlandig utazik. Gyakran látni a szárazföldtől sok mérföldnyire; odaúszik a csónakokhoz és hajókhoz, míg lövéssel el nem űzik. Nemcsak a kövér fókák húsát falja nagy mennyiségben, hanem megeszi a kacsatojást is, néhány óra alatt elpusztítja, amit egy kis szigeten talál.

Bizony kényes dolog vele találkozni a sarki éjszakában, kivált ha az embert fókának nézi és csak későn veszi észre tévedését. Egy puska és egy csomó töltés legbiztosabb szer ötcentiméteres fogai ellen.

Mégis szájalomraméltó állat. Szenvedések és koplalások láncolatából áll az élete, csak a hideg ellen védi több hüvelyknyi vastag szalonnája. Egyszer egy medve gyomrában, amely társaival együtt egész télen és tavasszal kerülgette befagyott hajónkat, nem találtunk egyebet egy darab flannelnél, amelyet a szabónk dobott ki. Sok lelőtt medve gyomra egészen üres volt, sokéban csak víz és tengeri növény volt, amit csak akkor eszik, ha nagyon gyötri az éhség. Szomorú sorsuk van ez állatoknak; szüntelenül táplálékot kell keresniök e fagyos, jéggé meredt és sötét tájakon; küzködniök kell a rémítő hóförgetegekkal, amelyekkel csak a hegyek

³ Amphipodának neveznek némely rákféle héjas állatot.

⁴ Héjas állatoknak nevezik a tudósok a rák egész rokonságát.

⁵ Decapodáknak nevezik a tízlábú rákféle állatokat.

bírnak veszedelem nélkül szembe szállani; össze-vissza torlódó és egymást szétmorzsoló jégmezők veszik körül és tátongó hasadékok, vagy messzire kiviszik a tengerre a tutajként úszó elszakadt jégtáblák. Az európai barna medve valóban boldogul él sarki komájához képest.

Különösen nyomorúlt állapotban van tavaszkor. Egészen lefogy a szalonnája. 1880. április 1-én a hajónál megöltünk egy medvét, amely hihetetlenül sovány volt. Vajjon alszik-e téli álmot,⁶ nem figyeltük meg. De ha van is téli álma, mindenesetre igen rövid vagy nyugtalan, mert az egész évszakon át folyton látogattak bennünket e kellemetlen szomszédok.

Érzékei igen élesek, kivált szaglása; a pörkölt szalonna szaga sok kilométernyiről elcsalja. Jön akkor, körültekintget és magasra emelt orrával szimatolja a pecsenyét. Az eszkimók megtámadják és megölik dárdával, amihez nagy ügyesség és hidegvér kell. Azok közül, amelyeket mi megöltünk, sokon látszottak e különös párbaj nyomai. Megesik gyakran szánutazás alkalmával, ha az utazók nem érvén rá vadászni, sorban elvonulnak egy vagy több medve előtt, ezek magaviselete csak kíváncsiságot és meglepetést árul el. Néha nem tesznek egyebet, csak körüljárják a szánt, folyton feléje fordított fejjel. Egyszer egy medve méltóságosan ment a gépészünk után, aki szánjával a hajóhoz tért vissza. Csak megérkeztek, amikor a lármánkra hátranézett, vette észre hivatlan kísérőjét.

A sarki medve húsa, kivált az öregebbeké, általában nem olyan jó mint a barna medvéé. Igen szálas, szívós és a sok zsirtól többé-kevésbé halzsírszagú. Mégis mi nem tapasztaltuk, hogy ártalmas volna, kivéven a máját. A Davis-szorostól nyugatra lakó eszkimók a husát sem engedik kutyáiknak enni.

Éjjel a medve nem igen támadja meg a tanyákat; óvatossága visszatartja a hirtelen támadásoktól. Egy sátor neki olyan titokzatos és megfoghatatlan dolog, hogy benne csak gyanut és kíváncsiságot kelt. Kane⁷ társai egyszer fölriadván egy medve dörögésétől, amely bedugta fejét a sátorajtón, annyi lélekjelenléttel bírtak, hogy egy skatulya gyújtót lobbantottak föl hamarosan és az orra alá dugták: a vadállat megfutott és nagylelkűen büntetlenül hagyta a sérelmet.

Rablása ellen legnehezebb megvédeni a tartalék ételt, amelyet az útra visznek. Legjobban megvédi a víz és összefagyott homok, jobban mint akármilyen súlyos kövek, mert elvásik rajt a körme. Megeszik különben mindent, viaszgyertyát, dohányt, kaucsukot, őrlött kávé és vitorlavásznat.

Tavasszal ezek a ragadozók megsoványodva és éhségtől gyötörve kószáltak a part hosszában és fölfedezték a hajónkat; annyira megbámulták, hogy el sem hagyták azután az öböl környékét és végre - némi túlzással lehet mondani - egész megszálló sereggé növekedtek. A hosszú sarki éjszaka alatt nem lehetett a hajótól két lépésnyire menni puska nélkül; az árapálytól emelt jégnek nyikorgása és zúgása könnyen össze volt téveszthető súlyos léptek neszével, azért mindig készen vártuk a megtámadást. Az ostromlók oly merészek voltak, hogy egyszer éjjel a hó és jégtorlaszon át a tanya belsejéig hatoltak; a lábnyomaikból tűnt ez ki, amelyeket reggel találtunk.

Aki ilyen talponjáró⁸ családdal találkozik, mindig előbb az öregeket lövi le: természetesen, mert a kölykeitől megfosztott anyamedve borzasztó ellenfél. Ha a kölykek csak megsebesültek, akkor menekülve előre lökdösi vagy saját testével fedezi azokat. Pedig ha az anyjukat lövik le, nem restellnek húsából enni.

⁶ *Téli álmot.* Némely emlős állat (a mormota, a borz, tuskésdisznó, denevér) egész télen alszik.

⁷ *Kane* egy híres amerikai utazó.

⁸ *Talponjárók* a medvefélék.

Az északsarki útleírások gyakran említik a medvét. Minden elbeszélés e szerencsétlen vad ragadozónak gonosz természetéről és falánkságáról tanuskodik. A medvevadászatok igen változatosak és néha furcsa esetek történnek. A következő furcsa vadászatot Hayes híres sarki utazó írja le.⁹

Végre hallottuk a rég várt kiáltást: »Medvék, medvék!« Egy pillanat alatt a földélzeten volt a legénység.

Valóban itt voltak a medvék, oly közel, ahogy csak remélhettük: kétségtelenül már rég látták a hajónkat, mielőtt mi őket észrevettük; csendesen néztek bennünket, inkább kíváncsian, mintsem ijedten. Egy anyamedve volt két kölykével, mozdulatlanul három-négyszáz méternyire tőlünk, egyedüli élő lények ebben a végtelen pusztaságban. Az anyát közrevette a két bocs.¹⁰ Az egész család nyugodtan hevert az öreg jégmezőn. Némi lelkifurdalást keltett bennem az a gondolat, hogy mi kegyetlenül meg fogjuk zavarni nyugalmaikat.

A gőzöst megállítottuk, mihelyt lehetett; a két ellenfél csak farkasszemet nézett és mindenik várta, hogy a másik mit tesz. A medvék csak a hajót látták, mert mi óvatosan lebújtunk a korlát mögé; a szél sem árulhatott el bennünket, szembefújt északról; a gőzös nekik egy nagy fekete tárgy volt és nyilván érdekes is, mert látszott, hogy közelebbről akarják megnézni, aminek mi nagyon örültünk. Elöl járt az anya, a két bocs két oldalt cammogott utána. Lassan és okosan egy nagy vargabetűvel a hajó orra felé került, kétségtelenül azért, hogy a tőlünk jövő szelet megszimatolhassa. A jég elősegítette szándéka kivitelét, mert a jégmezők szegélyétől egy hosszú jégfok nyúlt ki a tengerbe. Ennek végére érvén, bizonyosan megérezte bennünket kitűnő szaglásával, de már akkor késő volt, nem szabadulhatott a kelepcéből, melybe önként került. Hogy tervünk sikerüljön, még inkább elrejtőztünk mint előbb. Azt hinné az ember, hogy a vadászat törvényei ellen vét, aki megvárja, míg a vad őt megszimatolja; de a kapitány derék vadász, ismeri hajóját és tudja, hogy mire képes az. »Megkerítjük őket, ha még egy kissé tovább mennek«, mondá, megparancsolván a gépésznek, hogy félgyorsasággal haladjon, a kormányosnak pedig, hogy a kormányt balra fordítsa. Erre a hajónk egyet fordult, hogy szembe kerüljön a medvékkel, amelyek még mindig igen lassan cammogtak előre a jégnyelven.

- Mit csinál, kapitány úr? A medvék észrevesznek és rögtön megfutnak.
- Dehogy! A hajó majd elállja az útjukat.
- De kapitány úr, a jég, a jég! Csak nem akarja a hajót e jégtömegnek eresztetni?
- Miért ne? Még egy jéghegynek is neki merném vinni.

Megkezdődött a küzdelem az erő és az ügyesség közt egyrészt, másrészt a ravaszság és a gyorsaság közt.

E sarkvidéki talponjárók nem valami szépen lépegetnek; hatalmas lábaikat oly feszesen emelgetik, mintha izület se volna benne, és úgy mozgatják a lábuk fejét, mintha magassarkú cipőben járnának. Összes tagjaik közül tán legszebb a nyakuk.

Leginkább meglepett engem az anyának rendkívüli óvatossága, nem akart nagyon közel jönni, de messzire sem akart távozni.

Kimért léptekkel közeledett. Jól táplált, kövér medve volt; kétségtelenül lakomáról jött, mert igen lusta volt; a lustaság pedig rendes dolog minden bőséges lakoma után, míg az emésztés be nem végződik; még a kis víztócsákat se lábolta át, melyek útjában voltak, hanem szépen

⁹ *A magánosság földje* című művében.

¹⁰ *Bocsnak* nevezik a medvekölyket.

lassan megkerülte, hogy a lába száraz maradjon. Néha hátat fordított, néha megállt, hosszú nyakát kinyújtva szaglászta a levegőt jobbra-balra, orrát majd magasra emelte, ahogy csak bírta, majd leeresztette a jégig, mintha valamit keresne. Azalatt a kölykei folyvást pajzánkodtak körülötte; mivel látták, hogy az anyjuk nem fél, igen jókedvűek voltak és a hajót nyilván valami pompás látványnak nézték, amelyet az anyjuk csinált az ő mulatságukra. Kergetőztek, mint a kis macskák, bujócskát játszottak az anyjuk körül, rúgták és harapták egymást, ahogy minden emlős állat tenni szokott ártatlan ifjú korában. Meghemperegtek minden tócsában, hogy messzire loccsant a víz jobbra-balra; kétségtelenül igen boldoggá tette őket e szokatlan szórakozás.

Egy félórába telt, amíg a kis család odaért, ahol az anyjuk végre megtudta, hogy kivel lesz dolga. Egy pillanatig habozónak látszott, hirtelen megállt és megfordult, mintha vissza akarna menni, amerre jött; néhány percig kétség hánytá-vetette; végre mégis csak a hajó felé ment. Amint a jégnyelv fokához ért, fölemelte a fejét és egyet dörögött; akkor vette észre, hogy veszedelembbe került; láttuk, hogy köröskörül fordult és mindenfelé tekintgetett, mintha keresné, merre lehet menekülni. Kis habozás után megint a jégmező felé fordult. A bocsok nyugtalankodni kezdtek, odafutottak az anyjukhoz, mintha kérdezni akarták volna, hogy mi a baj, hogy vége van-e már a mulatságnak és mért kell már menni. Az, úgy látszik, azt felelte nekik, hogy nem kell nagyon megijedni, de mégis jó lesz fürgén lépegetni és eltávozni, amilyen gyorsan csak lehet. Vége volt a játék idejének; keservesen nyöszörögve engedelmeskedett a két kicsiny; olyan szerencsétlennek érezhették magukat, mint a kis gyermekek, akiket hazamenőben utólért a zápor. Nyugtalanok voltak és zavarodottak s nem törődtek már semmivel; átláboltak az omlós jégen is, amely süppedezett lábuk alatt. Amint megint a jég felé igyekeztek, az anyjuk előre haladt; akkor várt rájuk, vagy visszament hozzájuk, ha nem is segíteni, de legalább bátorítani. Az anya maga elmenekülhetett volna és azt tudhatta is, de nem akarta kicsinyeit elhagyni, önmegtartózkodása bámulatraméltó volt.

A hajónk nem maradt tétlen. Mikor az anyamedve szelünk árnyékában volt és észrevehetően nyugtalankodni kezdett, fölhangzott a kapitány szava: »Előre, teljes gyorsasággal!« A csavar elkezdett forogni és a lehető legnagyobb gyorsasággal a jégnek indult a hajó, hogy elvágja a három szerencsétlennek az útját.

A kapitánynak már kezdettől fogva ez volt a szándéka; rá nézve az egész csak az idő kérdése volt. Mi többiek ellenben nagyobbbrészt kételkedtünk abban, hogy a hajó megbírja azt, amit ő vele tenni akart.

Borzasztó ropogás hallatszott, mikor a jéghez ütköztünk, azon a helyen, ahol a leggyengébbnek látszott; sokkal szilárdabb volt, mint az, amelyet reggel értünk; a lökés oly rémítő volt, hogy hozzá hasonlót még nem éreztünk; de a hajónk erős éle már utat nyitott magának, fölcsúszott a jégre, betörte maga alatt és visszaesett a vízbe; e kétszer megújított művelet alatt nem lehetett állva maradni. A konyhában csak úgy zörgött a sok edény; a leveses tál majd betörte a matrózinás fejét, aki azt kiabálta: »Berg« (jéghegy) »Bear« (medve) helyett. Blob, aki a főlejárat korlátjánál állva, lerajzolta a mi leendő vadpecsenyénket, fejest ugrott a széntartóba, ahol az ő fehér medvéi egyszerre feketévé lettek. De a kapitány szándéka sikerült; a heves roham hasadékot ütött a jégen, mely csakhamar a hajó tulsó oldaláig ért, úgy hogy a szegény medvék a jégmezőtől elvágott úszó jégtutajon egészen hatalmunkban voltak.

Behatoltunk a szorosba, melyet a hajónk nyitott. Jól lehetett látni, hogy a medvék megijedtek; mihelyt észrevették, hogy el vannak vágva, a jégnek azon része felé menekültek, mely éppen mögöttünk maradt, úgy hogy kénytelenek voltunk a hajóval megfordulni és visszamenni a hasadék elejére. A tengerbe szállva, át akartak úszni a jégmezőre, de visszafordultak, mikor látták, hogy útjukat álljuk. A kormányt jobbra fordítva üldözőbe vette őket a hajó; csak akkor mentünk lassabban, mikor már ötven méternyire voltunk tőlük.

Pompás látvány volt a kék, tiszta vízben lengő hosszú szőrük; kövér testükkel, mely súlyánál fogva is könnyen lebegett a vízben, kétségbeesettül gyorsan úsztak a jég felé, ahol menekvést reméltek a szerencsétlenek. Még akkor se szűnt meg az anya gyengéd gondossága; minél közelebb jöttünk, annál közelebb maradt bocsaihoz, utoljára már köztük úszott; azután buktak és jól lehetett látni, hogyan úsznak hat méternyire a víz színe alatt néhány percig. Mikor fölmerültek lélekzetet venni, golyózáporral fogadtuk őket; az anya és az egyik bocs élettelenül kerültek el a vértől piros vízben.

A másikat alig horzsolta a golyó; egy másik golyó oldalán találta, mikor a jégre kapaszkodott; nyöszörgve menekült. A kapitány a jéghez vezette a hajót és a horgonyfüggesztő (kereszt) fáról a jégre lépve a medvét üldözni kezdte. Az megállt és egy nagy jégtuskó mögé rejtőzött; de mikor látta, hogy jön az ellenség, támadásra készült. Nyöszörgése ijesztő morgássá változott és éppen rohanni készült, mikor egy jól irányzott golyó véget vetett a vadászatnak.

A zsákmányt csak a fedélzetre kellett vinni, meg kellett mérni az áldozatok súlyát és nagyságát és a bőröket oda kellett ítélni azoknak, kik a halálos lövéseket tették. Ez utóbbi volt a legnehezebb; végre hosszas tárgyalás után mindenik bunda gazdájára talált. Horgonyt vetettünk egy jéghegynél, hogy ivóvizet szerezhessünk és pihenhessünk egyet az éjjeli izgalomra és fáradságra, miután jó lakomát (reggelit) csaptunk a Kacsasziget vadjaiból.

A bálna.

Északi Európa merész hajósai most a sarkvidéken vadásszák a bálnát, amely egészen kipusztult a könnyebben megközelíthető tengerekből. Ez óriási - néha 30 méter hosszú - cetek megtámadása és elfogása valóságos dráma, még pedig izgalmas, amint egy bálna-vadász¹¹ naplójának következő leírásából kitűnik.

Az árbocon levő őr elkiáltotta magát: »Feccsent, feccsent!«

No lett erre sürgés. A hajó megállt, mintha horgonyt vetett volna az óceán közepén. A távozó lélekvesztők alig látszottak a hullámok között; egy-két órányira voltak még céljuktól...

Azonban a bálna alámerült; eltűnt vele az orrlyukaiból felszökkenő víz, eltűnt a farka és az evezői. Az evezőlapátok mozdulatlanok; nyelükre támaszkodva pihennek a matrózok, de indulásra készen minden pillanatban. Hátul a tiszt áll, elől a szigonyos; kinyújtott nyakkal, mozdulatlan tekintettel vizsgálják a víz színét és lesik az óriás vad fölmerülését. A tiszt tudja jól, hogy ha ügyetlen, elveszhet a rábízott öt ember; ha bátor, szerencsés és büszkévé teheti őket. Csakhamar sima forgatag kerekedik a víz színén és megszűnik ott a szellőtől verdesett hab locsogása; mindjárt megjelenik a bálna; a halász gyakran rengést hall a tenger mélyéből, morgást, mely hasonlít a távoli mennydörgés tompa hangjához. A tiszt csak a szemével int a szigonyosnak; egy szó, a halkan, csaknem suttogva kimondott »Vigyázz!« figyelemre készíti a legénységet és néhány másodperc múlva újra repül a csónak.

Először fekete orra hegyét üti föl a bálna, azután vizet lövell ki orrlyukain; páros gőzsugárban emelkedik föl az és szétfoszlik a levegőben; így úszik előre lassan és méltóságosan, részben néhány ujjnyi vízzel borítva, részben födetlenül, hogy jól lehet látni. Minden percben megemeli a fejét és feccsent egyet; a hetediknél vagy a nyolcadiknál lassankint egészen fölmerül a háta, kiemelkedik a farka, egyet fordul és újra bukik 25-30 percre. A halásznak meg kell figyelni, hogy merre fordította a farkát, mert csak úgy tudhatja, milyen irányba ment; meg kell

¹¹ Thiercelin.

figyelnie a hullámbarázdát a vízszínen és a víz mélyében, hogy megítélhesse, tartós lesz-e az alámerülés vagy rövid; meg kell tudnia, rendetlenül merül-e vagy szabályos időközökben, hogy a pillanat alkalmas volta szerint intézhesse támadását, cseleít és várakozását. A bálna feccsentéseinek számából és az állatig hátralevő út nagyságából megítélik, vajjon elérhetik-e alábukása előtt vagy várniok kell-e jobb alkalomra. A csónak mozdulatai végtelenül változatosak. Néha teljes erővel kell a legényeknek evezni, néha alig kell mozgatni az evezőrudat; gyakran csak kézilapáttal eveznek előre, ha már közel vannak vagy ha félnek, hogy a nagy evezőrudak nagyon megkavarják a vizet. Mindenesetre oly közel kell menni a bálnához, hogy csaknem oldalát érje a csónak orra, mert csak akkor lehet belédöfni a szigonyt. Könnyű megközelíteni 20-25 méternyire, de egészen melléje kerülni nagyon nehéz. Nem tekintve, hogy félni lehet farkának vagy evezőinek csapásától, mindig van valami ok a habozásra az utolsó pillanatban; vagy félnek, hogy az állat meghallja a neszt vagy jobb alkalmat várnak; gondosan kiválasztják testének azt a részét, melyen a szigony legkönnyebben behat; néha a szigonyos már emeli a kezét, de amikor szigonyát belé akarja vetni, a bálna a mélységbe ereszkedik, a tenger bezáródik föltötte és elrejtí kincsét a csalódott halász szeme elől.

Amikor oly közel vannak a bálnához, hogy az már nem menekülhet, a szigonyos, szilárdul állva, megveti lábát a csónak orrában és két kézre fogja a szigonyt; előre nyújtott bal kezével a szigony nyelének majd a végét markolja, a közepét pedig felemeli jobbjával. A tiszt ítéli meg, hogy mely pillanat alkalmas. Ha azt kiáltja: »Szúrj!« rezegve repül a fegyver, behat a szalonnába és megakad a húsos, inas részekben. A bálna megrendül és szinte összehúzódik a döféstől. Sajgó sebével rohanni készül; de mivel a vasat érzi húsában, eleinte habozik, úgy hogy a szigonyos, ha kissé ügyes, még egy szigonyt vethet beléje: néhány pillanat múlva a bálna mindig bukik. Ekkor a tiszt elhagyja a helyét és résztvesz a cselekvésben. Eddig ő csak rendelkezett, most maga is munkához fog: az ő joga és tiszte az állatot megölni.

A zsineg kápráztató gyorsasággal szalad le a csigáról. Már 300 méternél hosszabb darab van a vízben és a bálna még mélyebbre merül. Oly rettentő erővel bukik, mintha csak egy tojáshéj akadályozná mozgását; a csónak könnyen felfordulhat. Megesett már, hogy a leszaladó zsineg megkapta valamelyik ember kezét, lábát vagy derekát, magával rántotta a vízbe és előbb el nem bocsátotta, míg a behurkolt testrész a szorítástól le nem szakadt. Alig lehet elképzelni, milyen higgadtság kell az első műveletekhez. A legénységnek vakon kell engedelmeskedni, úgy kell előre és hátra evezniök, mint valami gépnek, attól függ mindnyájuk élete. Sok matrózt ijedség fog el e komoly pillanatban; mihelyt a bálna meg van szigonyozva, a halványságtól fakó lesz az arcuk, nem tudják mit tesznek, se látnak, se hallanak, nem bírnak a parancsszónak engedelmeskedni. Az igazi bálnavadász nem tudja mi a félelem, dacol a halállal, de mindig résen van.

Mikor a bálna első bukása után fölmerül, a tiszt megvonja a zsineget, óvatosan, sietség nélkül, igen lassan közeledik. Mennyi bajba kerül néha és mennyi időbe, míg az első lándzsát belé lehet döfni! Pedig nem egy, hanem tíz, húsz, sőt több kell, hogy véget vethessenek életének, föltéve még akkor is, hogy behatoltak a kiszemelt helyekre. Ha nem kap halálos sebet az első negyedórában, fölocsudik ijedségéből, magához tér és rohan, magával vonva ellenségét; akkor fölváltva hosszasan bukik és sebesen úszik a vízszínen. A csónak, mint a nyíl, oly sebesen repül utána a mély barázdában, a tajtékzó hullámfalak közt. Hiába kötnek két-három csónakot az elsőhöz; a bálna háromszoros terhet is oly könnyen, oly sebesen vonja, mint egyet.

A küzdelemnek ez a része más eljárást követel, mely sokkal veszedelmesebb és nehezebb az előbbieknél. Egy ásóforma késsel fölfegyverkezve lesi a vadász, hogy a bálna mikor emeli a farkát néhány méternyire a víz színe fölé, ekkor egészen alája vonja a csónakot és kését beleveri az utolsó farkcsigolyák táján. Ha elvágta lüktető erét és inait, akkor szinte ömlik belőle a vér és gyorsan csökken ereje. E hátulsó seb miatt irányát gyakran változtatja, úgy

hogy oldalára kerülhet a csónak és megint lándzsával folytathatják a küzdelmet. Lehetetlen leírni a hajósok minden cselvetését, a sok heves támadást, a sok fáradságot és rendkívüli erőmegfeszítésüket az eleven hústömeg ellen, mely evezőjének egy csapásával összetörhetné egy hajó valamennyi csónakját. Ha lehetséges, még egy második csónak is szigonyt vet a bálnába, hogy ez többé ne menekülhessen és gyorsabban végezhesse. Valahányszor sebet kap, durva, érces hangon hörög, amely néhány mérföldnyire elhallatszik; az orrán kitóduló lehellet fehér, sűrű, tele harmatozó vízzel, amely igen magasra szökken; míg végre egy sikerült dőfés után két vérsugár szökik fel orrlyukaiból és lesvén, köröskörül messzire pirosra festi a vizet; e pillanattól kezdve a bálnát holtak tekintik. Néha a vér kitódulása után rögtön bekövetkezik a halála, rendszeresen azonban csak néhány óra múlva; ezt jobb is szeretik, mert a nagy vérvesztés következtében a holttest kisebb fajsúlyú lesz és jobban lebeg a vízben. A bálna még ekkor is elveszhet, ha messze van a hajótól, vagy ha vadászat közben besötétedik, vagy ha a tenger háborgása miatt a hajó nem követheti. A szegény bálna, ha érzi halálának közeledtét, összeszedi egész erejét és örült gyorsasággal rohan, céltalanul, eszeveszetten, csak úszik, csak úszik, felforgatva mindent, ami útjában van; nem lát semmit, vakon rohan a csónakoknak, más bálnának, egy sziklára vagy a parti homokra. A láz hamar áthatja egész testét; vonaglása fehér tajtékká veri a körülötte kavargó tengert; a hajósok ekkor azt mondják, hogy *virágzik*. Végre még egyszer fölemeli a fejét, még egyszer a napfény után kapkod és meghal. Hullája felfordul a vízben és úgy lebeg; a hasa kilátszik, háta és feje a vízben marad.

Mihelyt kimult, jönnek a csónakok, megerősítik kötéllel és a hajóhoz vontatják, odakötözik és széttagolják; mai napság az egészet elvégzik négy óra alatt. Azután fölolvassztják a szalonnáját és ha készen vannak, újra kezdik a vadászatot, míg a hajó teljesen meg nincs rakodva vagy nem találnak már több cetet.

A fóká.

A ceteken kívül a sarkvidék legnevezetesebb állatai a fókák; vadásszák őket a bundájukért és szalonnájukért, amely megvédi őket a jeges víz hidege ellen. - Rendszeresen a vízben tartózkodnak és a felszínre jönnek lélekzetet venni. Amikor jóllaktak, kinyújtózkodnak a jégen.

A következő leírás Martins K.: »*Spitzberg*« című művéből való.

A sarkvidéken a tenger mindig népesebb a szárazföldnél. E szabály alól az emlősök se vehetők ki. Szárazföldi emlős csak négy van, tengeri ellenben tizenkettő. Lássuk előbb a fókát. Halakból él és olyan természetű, mint a vidra, ez a vízi ragadozó állat, amelynek alakja és szervezete egészen hasonlít a többi ragadozókéhoz. Nem könnyen mozognak a szárazföldön, mert a lábuk evezőalakú; csak keservesen vonszolhatják a testüket. De nagyszerűen úsznak és buknak, kivált hátsó lábuk segítségével, amely egyenesen hátrafelé áll, olyanformán mint a ceteké és a delfineké. Spitzberg partjain három fajta fóká tanyázik; halakból, kagylókból, rákokból élnek és rendszeren a csendes öblökben tartózkodnak, ahol bőven találnak élelmet; itt támadják meg őket az engesztelhetetlen orosz és norvég hajósok. Egy állat sem érdemelné úgy a kiméletet. Csak bundája és zsírja végett üldözik. Békés és ártatlan, szinte vonzódik az emberekhez, nagy szeme kimondhatatlan szelid, mintha jóindulatra kérne vagy legalább könyörületre. Mikor a Magdolna-öböl gleccserje előtt órák hosszat méregettem a tengerfenék hőmérsékletét, mindig meglátogatott egy fóká, körülúszta a csónakomat, fejét kiemelte a vízből, mintha tudni akarta volna, hogy mit csinálnak ezek a rá nézve ismeretlen teremtetések. Én vigyáztam, hogy el ne riasszam, és valóban napról-napra bizalmasabb lett. Nyilván azt hitte, hogy az ember valami ártatlan állat; oly bizalmasá vált, hogy a naszádot is közről akarta megnézni; ott azután egy golyó leterítette.

Néhány nap múlva elhagytuk a Magdolna-öblöt és így nem volt időm sajnálni ezt az állatot, amelynek jelenléte némi életet adott a fagyos tengernek, és megrövidítette azokat a hosszadalmas órákat, amelyeket az öböl belső végén levő jégfalnál töltöttem néhány matrózzal a fizikai tudomány kedvéért. Azt kutattuk, lehet-e a tenger vize zérus foknál hidegebb, anélkül hogy megfagyna. A hosszú és fáradságos munkának néhány szám az eredménye. Képzelve, a foka hogy nevetett volna, ha tudta volna, hogy az a messze vidékről jött ember mért fagyoskodott olyan sokáig hajójában a Spitzberg-szigetek egy glecserje előtt.

Télen más veszedelem környezi a fókát. A fjordok¹² befagynak és hogy lélekzetet vehessen, a hasadékok és lécek körül kell tartózkodnia, amelyek csak hellyel-közzel vannak a jégen. De mikor a fejét ki akarja dugni, már ott lesi a jegesmedve és megragadja rettentő karmaival; a foka újra lebukik és jó neki, ha talál egy másik léket, melyen át kidughatja fejét a vízből egy pillanatnyi lélekzetvételre. Ha nincs más nyílás a környéken, akkor vége van; vagy fölfalja a medve, vagy megfullad a jég alatt.

A jég közé került sarki utazók sokszor örülnek, ha fókát találnak és megölhetik fekete, szívós, zsíros húsáért. - 1872. és 1873. közti télen a *Polaris* hajó legénységéből való matrózok és velük néhány eszkimó a hajó elpusztulása után egy jégtáblára menekültek, amelyet délre vitt a tenger áramlata. Élelmük és halzsírjuk elfogyott, tehát melegük és világosságuk is. Csak a fókavadászat mentette meg őket az éhhaláltól és hidegtől. - Ilyen eset nem ritkaság.

A rozmár.¹³

A rozmár is a fókafajból való. Szép állatnak nem mondható. Nyaka alig van; a feje csaknem összeolvad a törzsével és szájából két hatalmas hátragörbülő agyar gyanánt áll ki a felső két ebfoaga. Hengeres teste öt méter hosszúra és három méter kerületűre is megnő. Tagjai a fókáéhoz egészen hasonlóak. Testének súlyánál fogva a szárazföldön még nehezebben mozog mint a foka; de nagyszerűen úszik, csoportosan él a partok mentén vagy viteti magát az úszó jégtáblákkal. Főtáplálékát kétfajta kagyló képezi. Tengeren a rozmárt nem igen merik megtámadni, mert kölcsönösen védik egymást csapatosan, megtámadják a csónakokat és nagy agyarral egyik oldalába kapaszkodva fölfordítják. Szárazföldön könnyen meg lehet ölni szígonnyal vagy lándzsaszúrásokkal, mert ott alig bír mozogni. Leginkább a bőréért vadásszák, amelyből hintó-rúgókat készítenek, meg azután agyaráiért és faggyáért, amelyből halzsírt főznek. Spitzberg nyugati partjain már a rozmár is ritka állat; én csak egyet láttam, amely aludt egy úszó jégtáblán. Egy lövésem fölkelte, de mivel a golyó nem érte, rögtön eltűnt a hullámokban. Közönségesebb még Spitzberg keleti partjain, ahol jobban védi a tenger, amely ott rendszeren be van fagyva. Meleg években, amikor a jégtömegek megolvadnak, eljönnek ide a vadászok és iszonyú pusztítást tesznek a rozmárok közt, amelyek békében sokasodtak.

A következő leírás Hayestől, egy jeles amerikai sarki utazótól való.

Csejcsengnek rozmárvadászathoz készülődött lándzsával; vejével együtt mindjárt másnap meg akarta próbálni, hogy mit tud. Egész télen át nagy rozmárcsapatok mutatkoztak kikötőnk előtt a nyílt tengeren és a fagyos part folyton visszhangzott a rekedt ordításuktól. A rozmárhús az eszkimók főtápláléka; a rénszarvashúst is szeretik, de csak úgy mellékételnek. Azt mondják, hogy derekas nagy lakomát csak avakhússal lehet csapni; hangutánzással avaknak hívják a rozmárt. Nekik olyan szükséges a rozmár, mint az indiai embernek a rizs, mint az argentinai pásztornak a szarvasmarha és a mongoloknak a juh.

¹² Fjordnak nevezik a norvégek a keskeny, mély öblöket.

¹³ Martins.

A vadászat sikerült. János és az öreg jól fölfegyverkezve a tengerhez mentek, ahol nagy csapat rozmár úszkált a jég mellett. Négykézláb mászva észrevétlenül közeledtek hozzájuk, azután, mikor már csak néhány lábnnyira voltak a víztől, lehasaltak és a rozmár hangját utánozták; csakhamar az egész csapat közelebb jött hozzájuk, mintegy szigonyhajításnyira. Akkor hirtelen fölugrottak és János a legnagyobb rozmárok egyikét megszigonyozta. Társa megkapta az elhajított szigony zsinegét, saját lándzsája nyelének a végére csomózta, a lándzsa hegyét a jégbe döfte és megfogta jól. A rozmár hatalmasan küzdött, alámerült és úgy kapálódzott, mint egy vad bika, ha megfogják a pályával. János, amikor csak kissé lehetett, megvonta a zsineget addig-addig, míg a zsákmánya már csak húsz lábnnyira volt. Akkor azután elbánt vele a lándzsa meg a puska. A többi rozmár nagy riadással menekült a veszedelem elől, mély hangjuk csak úgy dörgött a homályban. A jégtükör széle még nagyon vékony volt, nem bírta volna el a hatalmas vadat; várni kellett, míg vastagabbra fagy. A vadászok jól megerősítették zsákmányukat, hogy a zajgó hullámok el ne ragadják. Másnap, amikor a jég már erősebb volt, gondosan leszedték róla a húst; hóházunk jó hosszú időre el volt látva zsírral és hússal, kutyaínknak is jutott; a fejét és bőrét eltettük egy hordóba.

A rozmárt sokan ártatlan állatnak nézik, mert a teste olyan esetlen. Én is azt hittem, de most már tudom, hogy hiába néztem le. Tapasztaltam, hogy milyen bátor állat. Ha valamely társát bajban látja, rögtön segítségére megy, akármilyen veszedelmes ellenség ellen. Egyszer a csónakunkkal nagy könnyelműen üldözőbe vettünk egy nagy csapat rozmárt, amint az öböl nyílásánál úszkáltak. Mindjárt megszigonyoztunk egy vén hímet, de annak ordítása az egész dühös ordító csapatot ránk zúdította. Sohase láttam még ilyen csődületet, mint amikor ezek fekete testükkel, a vizet hasították és sohase hallottam ilyen pokoli lármát, ordítást, amely az oroszlan hangjához és egyszersmind a bika bögéséhez hasonlított. Életre-halálra kellett velük küzdeni. Ha nem lettünk volna elég fürgék és higgadtak, darabokra tépték volna a csónakot és a fagyos vízben szétmarcangoltak volna bennünket. Ilyen kétségbeesett dühös küzdelmet alig lehet elképzelni; valóban rettenetes egy ilyen nagytorkú agyaras szörnyeteg.

Ilyen ellenfél ellen a puska nem sokat ér, ha nem evezünk volna oly gyorsan, a nagy tömeg elpusztított volna bennünket.

A vad rénszarvas.¹⁴

A vad rénszarvas nem nagyon ritka a Spitzberg-szigeteken. Nyáron át megtalálja a tengerparton a füvet, amely rendes tápláléka; télen felkaparja a havat és kikeresi alóla a zuzmót és mohát; de ettől a sovány tápláléktól nagyon lefogy és mindig csak a meleg évszakban hízik meg újra. A Spitzberg-szigeteken minden állat közül csak a rénszarvasnak van tápláló és egyszersmind ízletes húsa, hasonló az őzhúshoz. A lapp embernek minden szükségét kielégíti a rénszarvas; kizárólag azokból a nagy nyájakból él, amelyeket nyáron át a szigeteken vagy hegységeken legeltet, télre pedig összehajt a tanyájához, ahol a bőven termő zuzmó nagy sárga foltokban borítja a talajt. Télen a hó alatt az alászívargó víztől megpuhul a zuzmó, tavasszal és ősszel az olvadó hóban omlóssá válik szívós szövete, hogy a rénszarvas könnyebben megrághatja zápfogaival. A Spitzberg-szigeteken nem látható az állat nagy nyájakban, hanem csak kis családokint; igen félénkek, vadak és nehezen közelíthetők meg; azért ritkán lehet egyszerre sokat megölni. Egyetlen ellensége a jegesmedve; de ez a szárazföldön nem igen vadász; nem is ejtheti másképp zsákmányul ez óvatos és gyors állatot, a sarkvidék szarvasát, mint váratlan megrohanással.

¹⁴ Martins.

A következő leírás Payertől való:

Nem mogorva állat sem a rénszarvas, sem a pézsmás tulok. Amaz fürgén üget feléd, ez bambán megbámul és lassan távozik, mintha nem szívesen menne. A pézsmás tulok homloka oly kemény, hogy egyszer, amikor ott érte a golyó, meg se érezte; a golyó koronggá lapulva hullott le róla.

Máskor furcsa jelenetet láttunk. Egy pihenőnk alkalmával egy hegyoldal mögül húsz-harminc rénszarvas bukkant elő tőlünk jó puskalövésnyire. Amikor kiértek a jégmezőre - 1870. augusztusban történt - letelepedtek, kétségtelenül a hely üdeségétől csábítva és talán a mi példánkat utánozva. Amikor mi újra megindultunk, a csapat eleje fölállt és szintén útra kerekedett. Ekkor egyikük, nyilván a vezér, haraggal vette észre, hogy csapatának legnagyobb része nem látta őket elindulni és tovább heverész. Mindjárt jelt adott a vele levőknek a várakozásra, visszament a késedelmezőkhöz és mindnyájukat egyenként megöklelve nem nyugodott addig, míg föl nem keltek és el nem indultak szépen egymásután, mint a libák a legelő felé.

A húsa jó, bár kissé puha és szivacsos.

A szelid rénszarvas.

A lappok, az osztjások és szamojédok háziállat gyanánt tartják, tejéből és húsából táplálkoznak és szánvonásra használják.

Egy norvégiai utazótól való a következő leírás.¹⁵

Az időtájban, amelyet nálunk alkonyatnak neveznek, visszatértünk a sátrakhoz és láttuk, hogyan hajtják haza a rénszarvascsordát. Van hatvan-nyolcvan minden csordában, amelyet három-négy ember kísér. A rénszarvasok éppen olyan lassan mennek haza, mint nálunk a tehenek, amikor hazafelé hajtják a legelőről; némelyek megállnak még egy kissé legelni, mások gyakran különválnak a csordától és oldalt csatangolnak a sziklák közt. A pásztor fütytyentésére a nagy barna kutyák, amelyek szőre bozontos, mint a medvéé, sima orra pedig hosszú és hegyes, mint a rókáé, a szökevények után iramodnak - de sohasem ugatnak - és néhány hatalmas harapással visszaterelik a nyájhoz. Amikor a rénszarvas siet, nem szépen üget és patái, valamint gyors lábának minden izülete ropog, mintha minden lépésnél kifickamodnék.

Az én útmutatóm, jó beszédes ember, szóba eredt a pásztorokkal. Én velük mentem, jól megnéztem mindent és följegyeztem, amit láttam. Amikor közel voltunk már a sátrakhoz, az egyik lapp ember nagyot rikkantott: mindjárt jöttek az asszonyok és a gyermekek és kinyitották a korlátját egy udvarnak, amelynek kerítése ágakból és fenyődeszkákból volt; azután a nyáj elé mentek, amelyet minden oldalról körülvéve, az udvarra hajtottak; a rénszarvasok csak úgy áramlottak befelé, szorongva és torlódva a szűk korlátok közt. Amikor már valamennyit behajtották, akkor más munkához fogtak, a fejéshez készülődtek. Mindenki dolgozott, férfi, asszony, gyermek. Amelyiket fejni akarták, annak a szarvára pányvát vetettek és a szíjat háromszor csavarták az orra meg a térdcsuklója köré, csak azután kezdték fejni; egész csendesen hagyta magát és a sűrű fehér folyadék locsogva folyt a vasfazekakba és fasajtárokba. Aki érezte, hogy a tögy kiürül már az ujjai közt, lerántotta a pányvát és a megfejt tehén vad szökéssel elrohant. Amikor már a fejjessel elkészültek, a vezetőm, aki mellém ült a földre,

¹⁵ Enault Lajos: Norvégia.

odament a gazdához és megkérte, hogy fogadjon kettőnket vendégének. Ekkor a lapp gazda hozzám lépett és meglátszott becsületes, nyílt arcán, hogy szívesen fogad sátrában. Bemennünk a kunyhójába. Milyen ez egy norvég ember gaardjához képest! A ragyogó tiszta gyalult padló helyett, amelyet zsálya és menta borít, itt csak meztelen hideg föld.

.....

Gazdánk mindjárt utánnam jött reggeli öltözetében és csakhamar megegyeztünk. Tizenhét frankért és ötven centimért megvettem egy rénszarvas négy fertályát. Egy fiatal választottunk ki, amely úgy szemmértékre elég rostélyost és pecsenyét ígért. Csak az volt a kérdés, hogy lehet majd kifogni agancsos testvérei és barátai közül. Ez ugyan hamar megvolt. Éppen akkor hajtották ki a nyáját az udvarról a legelőre, kinyitva a korlátot. Amelyiket kiválasztottam, azt az udvar egyik sarkába hajtották és amikor a szegény veszedelmet érezve a kerítésnek ugrott és ki akart törni, a lapp ember ráuszított egy nagy fekete kutyát, amely megkapta az orrlukánál és el nem eresztette. Erre a gazda kihúzta kését és a nyakába döfte a második és a harmadik csigolya közt; egy metszéssel elmetszette a hátgerinc velejét és vele az életét. Holtan bukott le az áldozat: egy öreg vadász nem adhatja ügyesebben a halálos dőfést a kürtriadalom közt haldokló szarvasnak. A gazda feltúrta az inge ujját, féltérdre ereszkedett és egy hosszabb késsel válla közén a szívébe döfött. A kést bennhagyta, de a vért mégis kibocsátotta az állat belsejébe oly módon, hogy lábait ide-oda mozgatta, mintha még járna. Néhány csepp vér a földre esett; a gazda fogta a földet, mely azt fölszította, egy golyóvá gyúrta és jó messzire a háta mögé hajította, de nem nézett hátra.

- Ennek így kell lenni! - mondá halkán Johansen, aki észrevette, hogy én milyen figyelmesen nézem a gazdánk dolgát.

- Miért?

- Ha a rénszarvas vére a földre hull, az szerencsétlenséget jelent. - Tavalý - folytatta beszédét Johansen, akinek tetszett, hogy én olyan figyelmesen hallgattam - a *milord urak*, akiket vezettem, a megvásárolt rénszarvast karabéllyal akarták lelőni; de Abo gazda nem engedte, mert a rénszarvast csak a gazdájának szabad megölni.

Azt hiszik, ha a rénszarvast idegen ember ölné meg, akkor a nyáját mindenféle csapás érné. Abo gazda ügyesen és tisztán fölbontotta, kitisztította, megnyúzta és eldarabolta az állatot. Az asszonyok fölfogták a vért fazekakban és elvitték. Azt hittem, a többi rénszarvast legelőre hajtották; hát amint föltekintek, mintha az udvar kerítése csupa agancsos fej lett volna; nagy szemeikkel bámeszan nézték azt a megfoghatatlan eseményt, amelynek egyikük áldozatul esett. A pásztorok el akarták őket terelni, de a kutyák nem tágítottak, mert érezték a vérszagot. Mikor a húst elvitték, fölnyitották a korlátot és adtak nekik a még párolgó hulladékokból, amelyeket leírhatatlan vadsággal faltak föl.

A rénszarvasnak igen nagy szerepe van a lappok életében; fontosabb állat az nekik, mint az araboknak a teve; az nekik tehenük, birkájuk és lovuk; az táplálja őket húásával, tejével; az ruházza őket bőrével; azt fogják könnyű szánjaik elé; inaikkal úgy varrnak, mint valami erős fonállal; agancsaikból mindenféle csinos és erős apróságot faragnak házi használatra.

A rénszarvas igazi sarkvidéki állat. A görögök hírét se hallották; a rómaiak csak akkor ismerkedtek meg vele, amikor győzelmesen nyomultak előre birodalmuk szélső tartományaiba; Plinius említi és Julius Caesar leírja. A rénszarvas teste nagyobb a szarvasénál, alacsonyabb és zömökebb, lábai is rövidebbek, patája szélesebb, szőre sűrűbb, nyáron sárga, télen fehér; azért az első természetbúvárok, akik inkább költöztek, mintsem megfigyeltek, azt hitték, kénye-kedve szerint változtathatja a színét. Agancsa sok ágra oszlik, és ezek mindenike tenyérformán kiszélesedik, de a széle nem olyan vagdalt és ujjas, mint a jávorszarvasé. Agancsa hátragörbül és gyakran oly hosszú, mint az egész állat, néha még hosszabb. Finnországban

előfordult már három méternél hosszabb agancs. Gyakran a hátragömbülő agancsból előre-nyúlik egy kis ág, amely eloszlik és nyúlványokká tagozódik, mint a szarvasé; gyakran e négy agancs közt még kettő nyúlik fel csaknem függőlegesen. Így a rénszarvas fején egész kis erdő emelkedik. A nősténynek hasonló, de kisebb agancsa van. A farka éppen olyan rövid mint a szarvasé, fülei hosszabbak. Járása elég gyors ügetés, amelyben igen kitartó. Nyáron főképp falevelekből és rügyekből él; úgy látszik, legjobban kedveli a nyírt, a borókát és a földi szedret. Télen fölássá agancsával és szétkaparja lábával a mély havat, amely alatt a fagyos földön fehér mohot és pompás zuzmót talál. A szegény embereknek csak kis nyájuk van, tíztizenkét rénszarvas; de némely gazdag embernek van kétezer rénszarvasa is. Fiatalon fogják és könnyen szelidítik. Félénk és szelid természetű.

.....

Nem ismerek a rénszarvasfogatnál esetlenebb valamit, és nem ismerek a lapp szánnál fárasztóbb közlekedő-eszközt, föltéve, hogy meg nem szoktuk hosszú használatban; a norvég karriol, a maltai cséza, a szkutarii taliga, a konstantinápolyi araba, a damaszkuszi teve, amelyeken tengeri betegséget kap az ember, mind valóságos sybaritaság¹⁶ a lapp szánhoz képest. Ennek hat-hét láb a hossza, szélessége alig kettő; hátul kissé szélesebb, elől élbe fut össze. Legjobban egy lélekvesztőhöz hasonlítható; eleje miatt, mely éles, hogy a havat könnyen hasítsa, folyton rázkódik, és ha egy pillanatra simán megy, rögtön újra kezdi. Folyton vigyázni kell, hogy föl ne boruljon és bármit tesz az ember, mégis gyakran fölfordul; de a fölfordulás nem nagyon veszedelmes; nem lehet nagyot esni, mert a szánról majd a földig lóg az ember lába. A rénszarvas szerszámja igen egyszerű és igen ügyetlen; széles nyakravalója van, amelyet egy páratlan hám köt össze a szán elején levő gyűrűvel; ez a páratlan hám természetesen nem lehet az oldalán, hát a hasán van a lába közt; gyeplő is csak egy van, páratlan; a bal agancsához van kötve és a jobb oldalára van vetve. E kezdetleges és éppen nem ügyes szerszámmal nehéz a rénszarvast az egyenes úton tartani; a kocsisnak éppen úgy kell erőlködni, mint a rénszarvasnak. Sokkal könnyebb volna neki gyalog menni. A szánkázás nem olyan gyors, mint sok utazó állítja. A rénszarvas sohase fut, ha be van fogva; rendes ügetése másfél-két mérföld egy órában; rövid utat kétoly gyorsan is bejár. Ha nagyon fárasztják, csökönyössé válik és néha oly dühös, hogy erőszakos gazdája ellen fordul, hátsó lábaira ágaskodik és ugyancsak hatalmasakat rúg első lábaival. A szánba szorított kocsis nem bírja másképp lecsitítani, mint úgy, hogy enged neki. A rénszarvas jó állat, megnyugszik és folytatja az utat. Lappsországban a távolságot csak szemmértékkel mérik. Egy jó rénszarvas napjában háromszor bejárja a szemkört, azaz háromannyit bír járni, mint amennyire sík földön látni lehet; ezt a távolságot én hat-hét mérföldre becsülöm. De meg lehet vele kétekkora utat is tenni, ha másnap pihenő van. Bizony, nem oly erősek mint a lovak, amelyeken gyakran hónapokon át tizenöt, tizenhat órát nyargalnak naponként, szünet nélkül. Egy rénszarvas körülbelül másfél mázsa terhet húz.

A kutya.

Mint mindenütt a föld kerekiségén, a sarkvidéken is hű kísérője a kutya az embernek és megbecsülhetetlen szolgálatot tesz. Őrzi a kunyhót és a csónakot, megtámadja a vadállatokat; azonfelül, ahol növényevő háziállatokat bajos tenyészteni, földolga a szánvonás; ő cipeli az utazók készletét. Szánba fogva, egy órában tíz kilométert is megtesznek a sík hómezőn.

¹⁶ *Sybaritaság* annyi mint léhaság. Sybaris város lakosai a hajdani nagy Görögországban (a Tarentumi öbölnél) híresek voltak léhaságukról, kényelemszeretetükről.

Derék állatok, bátrak és okosak; bámulatosan megismerik, hogy a jég, amelyen járunk, elbírja-e a szánt. De nem mindig könnyű őket kormányozni; a kocsisnak nagyon ügyesnek kell lennie; az eszkimók igen értik a velük való bánást.

A következő leírás Hayesnek egy másik művéből¹⁷ való:

Elég jókor indultam el; Jensen gazdával külön fogattal egy 10 kilométer hosszú és 3-6 kilométer széles kis fjordot látogattam meg; északra volt ez a mi öblünkől, melynek a nevét viseli; ez a Hartstene-öböl legkeletibb ága. Indulásunk fölséges volt. Egy szép szán és tizenkét kutya! Mind egészséges volt és repült, mint a villám. Az én grönlandi szánom oly gyorsan siklott a jégen, hogy egy gyenge idegzetű ember leszédült volna róla. Huszonnyolc perc alatt tizenegy kilométert mentünk, úgy hogy még lélekzetet venni sem álltunk meg! Visszafelé ugyanazt az utat harminchárom perc alatt tettük meg. Sonntag és én versenyeztünk gyorsaságban; megelőztem őt négy perccel. Hej! ha saratogai és breez-pointi barátaim onnan a távoból nézhetnék ezt a furcsa versenyfutást! A kutyát nem kell szivaccsal mosni és szalmacsutakkal dörzsölni. Csak be kell fogni egy páratlan hámba, amelynek a hossza különböző lehet; minél hosszabb, annál jobb, mert annál ritkábban keverednek össze, és ha paripáid vékony jégre vonnak, az alámerülés elkerülése annál valószínűbb, minél messzebb vagy tőlük. A hámok hossza rendszeren egyforma, úgyhogy valamennyi kutya egymás mellett fut, és ha jól vannak befogva, valamennyinek a feje egy sorban van; az én kutyáimnak a válla hat méternyire volt a szántalpak elejétől. A leggyengébbeket a középre fogtam. Az egész fogat jobbra-balra igazodik aszerint, hogy az ostor hegye melyik oldalon csap le a hóra vagy a sorvezetőkre, ha nem értik rögtön a figyelmeztetést. Szóval is nógatja az ember őket, de csak az ostorra lehet számítani: minél erősebben suhogtatja az ember az ostort, annál inkább engedelmeskednek. Az eszkimó ostora mindig négy lábbal hosszabb mint a hámok, és kemény ínből hasított vékony szíjjal végződik, amellyel egy ügyes kocsis véres sebeket üthet, sőt még azt is meg tudja mondani, hogy az engedetlen mely részén csapja meg. Ez útunkon Jensen egy fiatal kutyára mutatott, amely nagyon próbára tette türelmét: »Látja ezt, mondá rossz angolsággal; lecsapom a füle hegyét!« Még ki se mondta, már csattant az ostora a levegőben; az ín körülsavarodott a kutya füle hegyén és olyan tisztára levette, mintha késsel vágták volna.

Ez az ostor egy vékony szíj nyers fókabőrből, a hegye szélesebb a tövénél; a nyele nincs egy méternyi. Az egész olyan könnyű szerszám, hogy bajos vele bánni; a kézcsukló egy mozdulatára összecsavarodik a szíj hegye, de ezt a kis kézmozdulatot csak nagy türelemmel és tartós gyakorlattal lehet megtanulni. Az én kitartásom nem volt hiába és ha a balsors úgy akarta, nem kerültem az ostor használatát; de kérem a jó Istent, ne adjon többé alkalmat arra, hogy ezt a tudományomat használhassam!

A sokféle kemény mesterség közt nem ismerek a világon durvábbat; folyvást pattogtatni kell az ostort, és pedig kiméletlenül, mert különben tökéletesen hiábavaló. A kutyák hamar megismerik a kocsis erejét vagy gyengeségét, megbecsülik egy pillanat alatt és oda futnak, ahová nekik tetszik, ha nem tapasztalják, hogy a bőrük a gazda kezében van; ha egy róka szalad át a jégen, ha egy medve nyomára bukkannak, ha egy fókát szimatolnak, vagy meglátnak egy madarat, már rohannak a feltorlódott havon és a jégtuskókon keresztül, hegyes fülük föláll, sűrű farkuk fölemelkedik, és mintha farkasok volnának, úgy iramodnak a vad után. De kegyetlenül közéjük üt az ostor; leeresztik mindjárt fülüket-farkukat, megint szelid kutyák és folytatják az utat. Hanem aki nem bír velük, no az van bajban.

¹⁷ *Utazás az északi sark szabad tengeréhez.*

Meg akarván kísértetni az erőmet, körutat kezdtem a kikötő körül. A szél a hátunkba fújt és pompásan ment minden; de amikor vissza kellett fordulni, a kutyák már más véleményben voltak; mindent jobb szeretnek, mint széllel szembe menni. Friss és élénk volt valamennyi és jókedvükben már a saját eszük szerint akartak járni; bizonyosan próbára akarták tenni az új kocsi. Egyébiránt elég jó barátok voltunk, én gyakran simogattam őket, de karom erejét még nem tapasztalták.

AMERIKA.

Amerika állatvilága sokkal változatosabb mint Afrikáé; nem is lehet olyan egyforma. Afrika egészen a forró égöv alatt van, csak az Atlasz-hegységben és a Kilimandzsáró magas ormain van hó; Amerika pedig délen és északon messze benyúlik a fagyos égövbe. Világos, hogy a forró égöv alatt és a sarkvidéken nem lakhatnak ugyanazok az állatok.

Más állatok élnek az észak-amerikai *Prairieken* (azaz rétségeken) a nagy tavak körül és mások Közép- és Dél-Amerikában. Észak-Amerika rétségein még nemrég számtalan *bölénycsorda* kószált; a tavak és a folyók körül a *hódok* építgetik kastélyaikat és gátjaikat sárból és ágakból; az embert és az állatokat a hatalmas *szürke medve* üldözi. A forró égöv alatt megszámlálhatatlan sok a mindenféle *majom*; de köztük nincs egy sem, amely nagyságra vagy okosságra nézve a gorillához vagy a csimpánzhoz hasonlítható volna; olyan nagy állatok sincsenek, mint az elefánt és a rinocerosz; a növényevő állatok közt legnagyobb a *tapir*, amely nem nagyobb a szárnál; a ragadozók közül a legnagyobbik a *jaguár*; akkora mint egy nőstény oroszlán. De az amerikai *kondor* a föld legnagyobb repülő madara és az amerikai *boa* a legnagyobb kígyó.

Nagyon nevezetes dolog az, hogy az újvilági állatok közül egy sem él az ó-világban.

A rétségi állatvilág.

Möllhausennak, aki a Misszissippitől a Csendes óceánig utazott, egy öreg indiánus, akit *fekete hódnak* híttak, 1853-ban következőképpen írta le a rétségi állatvilágot:

Ebben az évszakban nem sok bölényt találni, elvonulnak északra, mert itt már nagyon melegen süt a nap a bundájukra; ősszel pedig, amikor a hó elől ide visszatérnek, ön már túl lesz a Szikla-hegységen, olyan vidéken, ahol sohase tiporja bölény a fűvet. Legfeljebb ha egy-egy elzüllöttet fog látni magánosan kószálva, az is már fakó lesz a vénségtől; nem érdemes érte a lovat megsarkantyúzni, húsa kemény és szívós, legfeljebb a nyelve ehető. De annál több ott a vad pulyka és a fehér farkú szarvas a patakoknál és az erdőszéleken a Canadian-River mellékfolyói körül. Azonban tudnia kell: a delavarok¹⁸ hogyan csalogatják a szarvast. Amikor erdőszélen jár, egy síppal utánozza a szarvasborjú kiáltását; ha a szarvas nincs a borjainál, rohan oda, ahonnan a kiáltást hallotta és könnyen elejti a vadász. De mindig résen legyen, aki ilyen módon akar szarvast löni, mert a jaguár is azt hiszi, hogy igazi szarvasborjú kiáltását hallja és olyan gyorsan ugrik, hogy nehéz biztosan szíven vagy agyon löni, pedig ha csak könnyű sebet kap, akkor ugyan nekiesik a vadásznak.

Antilopokat mindenütt fog találni egészen a Csendes óceánig, többnyire nyájakban, néha magánosan. Fürgék és félénkek, de rendkívül kíváncsiak és ha a vadász ezt a tulajdonságukat felhasználja, akkor nem nagy fáradságába kerül a vadászat. Ezek az állatok napokhosszat fáradszatlanul, zegzugban kísérik a karavánokat és nem közelednek puskalövésnyire. De ha az útfélen egy bokor vagy kóró, vagy egy sziklatuskó van, amely mögé elbújhat, akkor onnan egy puskalövésnyire tűzzön le egy pálcát, kössön a végére egy darab lengő szövetet és maradjon lesben; nem kell sokáig várnia. Az antilopok kíváncsian közelednek az ismeretlen tárgyhoz; majd szökdécselnek, majd lassan lépdegélnek és első lábukkal a földet kapargatják. Mihelyt a vadász az egyiket lelövi, a többi elfut, mint a villám, de a puska ropogása csak még

¹⁸ Delavar egy indiánus néptörzs.

inkább csiklandozza kíváncsiságukat. Alighogy újra tölt a vadász, megint ott vannak a lengő rongynál; lelövi a másodikat, azután a harmadikat és néha még egy negyedik is megszenved kíváncsiságáért, mielőtt az egész csapat végkép elfut a szerencsétlenség helyéről.

Keresse fel a Canadian-River partján a fekete medvét is barlangjában; ha megsebzí, fel fog ágaskodni, hogy önnel megmérkőzzék; ez borzasztó vadászat; bámulni fogja a medve bátorságát és mosolyogni fog furcsa állásán; de óvatos legyen, ne menjen nagyon közel hozzá, mert drágán fizetné meg a bundáját és ízletes pecsenyéjét. Ha az üldözés elől barlangjába menekül, gyorsan készítsen egy fáklyát fából, füvekből vagy bármilyen gyúlékony anyagból és menjen utána bátran. A medve a világosságtól megvakítva, felágaskodik és a szeme elé tartja idomtalan lábát. Lépjen hozzá a fáklyával és a mellén olyan helyet fog látni, ahol a szőrszálak körben állnak, oda kell célozni és a vad összeesik, mint egy pavni¹⁹ sátor, ha kirántják alóla a támasztékot. Néha a barlang szádába rakott tűzzel akarják kifüstölni, de ez nem mindig sikerül. Megesik, hogy a gyötört medve odamegy a tűzhöz, szétveri a lábával és nyugodtan visszavonul odujába.

Az újmexikói Goldmountain hegységben, amelyen ön végigmegegy, még igen sok szürke medve van. Ezt a vadat mindig ketten támadják meg vagy még többen. Aki a szörnyű állatot még nem látta, az, ha csak ránéz, már nem tud biztosan célozni. Pedig ha csak könnyű sebet ejt rajta, hatalmas karmának egy legyintése is örökre elveszi a kedvét a vadásztól. Ha a medve nekidühödik, egészen kikel a becsületes formájából; a füle mintha eltűnt volna, a kis szeme pedig csak úgy szikrázik. A vadász csak a szeme villogását, a fogait és a körmeit látja. Futni oly sebesen tud, mint egy paripa.

Tovább északra élnek a prémes állatok, amelyeket csapdával, hurokkal fogdosnak.

Kanadában legbecselesebb prémje van az ezüstös rókának, a keresztes rókának, a pékának, a nyestnek, a vidrának és a hiúznak; a wolveréne, a hód, a hermelin és a mósuszpatkány prémjét nem becsülik annyira. Valamikor a hód nagyon közönséges volt, mégis jól megfizették a prémjét; azonban annyira vadászták, hogy nagyon megfogyott és az értéke is nagyon megcsökkent, amióta hódbőr helyett selyemből csinálják a kucsmákat. A tengeri vidráét kivéve, amely a Csendes óceán partján él, az ezüstös róka bundája a legdrágább minden prém közül. Szép szürke színe van, a legtöbb szőrszála fehér, de fekete hegyű, a többi egészen fekete. Egy pár ezüstös rókabőrnek kétezzer-kétezzeröttszáz frank az ára. Az ezüstös sarki rókától a közönséges vörös rókához különféle változatú átmenetet mutat a keresztes róka, amelyet azért neveznek így, mert a hátán hosszában és a vállán keresztben fekete csík van keresztalakban, mint a számár hátán; prémjének értéke a faj minősége szerint változik.

A legjobb keresztes rókaprémeknél valamivel kevesebbet ér a pékán és a nyest. Mindakettő a görényféle állatokhoz tartozik; nagyságukra és értékükre nézve azt a helyet foglalják el, amelyet említettünk. Legbecselesebb a pékán prémje, melynek az értéke húsz-harmincnyolc frank; a nyesté tizenkilenc-huszonkilenc. A vidra nem olyan közönséges mint az utóbbi; prémjének hüvelykét, a fejétől a farka végéig mérve, egy frankon és húsz-ötven centimen adják.

A hermelin, amely az észak-nyugati erdőségekben rendkívül közönséges, a vadászoknak sok bajt okoz, gyakran elpusztítja a csalétket, amelyet a nyestnek és a pékának tesznek ki. Általában kedvére szaporodhatik, mert nem tartják érdemesnek rája vadászni.

Néha fekete medvét is találnak az odvában; ötven frankot ér a bundája. A hiúzt, amely szintén közönséges, bőrhurokban fogják. Amint a hurokba kerül, belenyugszik csendesen a sorsába; a vadász agyonbunkózza.

¹⁹ Pavni egy indiánus törzs.

Az erdőségekben van még jávorszarvas és vannak apró vadak, mint erdei foglyok, császárfajdok, fenyvesi foglyok, tengeri nyulak és mókusok.

Az ország becsesprémű állatai közül legközönségesebb a nyest. Azt a prémet szolgáltatja, amelyet az angolok *sablenak* vagy cobolynak neveznek; ezt az állatot üldözik legjobban.

November elején, amikor az állatok már felöltötték téli ruhájukat és elérkezik a prémvadászat ideje, a vadász útra készül. Összehajtja takaróját kétrét, beletesz egy darab szárított húst, amelyből öt-hat napig élélhet, egy kis fazekat, egy ónpoharat és aki gazdag, néhány acélcsapdát, teát és sőt. A takaró négy sarkát összecsomózza és a hátára veszi úgy, hogy egy kötéltartja, amelyet rézsút átvét a mellén. Azután magával viszi még a fejszét, a puskát és töltést, egy kést és egy zacskó gyújtószert. Végre felkötí a hócipőt és csendesen ballagva, elindul a rengetegbe. Nem vidíthatja magát furulyával, énekszóval. A havat kutatja éles szemével, hogy nem talál-e valahol nyomra. Ha egy nyest vagy pékán lábanyomára bukkan, felbontja a batyuját és hozzáfog egy facsapda készítéséhez.

Levág néhány fiatal fát és egy csomó egyméteres cöveket farag; azokat a földbe veri úgy, hogy hosszúkás tojásdad félkör alakú cövekkerítés keletkezik. A kerítésbe a vad testének csak két harmada fér bele úgy, hogy nem bír benne megfordulni. A nyílásba keresztbe tesz egy rövid tuskót. Azután levág egy nagyobb fát, leszedi róla az ágakat és a nyílásban lévő tuskóra támasztja. A csalétek egy kis pálca végére van erősítve; rendesen egy darab bőrkés szárított hús, vagy fogoly, vagy mókus. A pálca abból a tuskóból nyúlik a kerítés belseje felé, amely a bejárás fölé támasztott fatörzset tartja. Az egész csapdát befödi a vadász kéreggel és ágakkal, csak a megtámasztott fatörzs alatt hagyja fedetlenül a nyílást. Mihelyt a vad a csalétekhez ér, a fatörzs ráesik és agyonüti. Egy ügyes vadász egy nap alatt negyven-ötven csapdát is elkészít.

Az acélcsapda olyan, amilyenvel mi a patkányokat fogjuk, de fogai nincsenek és a rúgója kettős. A hódot, rókát és farkast olyan erős rúgós és hatalmas csapdában fogják, hogy egy ember csak nagy erőfeszítéssel bírja kinyitni. A havon feszítik ki és gondosan befödik hóval; húsdarabokat dobnak rá és a helyet szépen lesimítják, hogy ne maradjon áruló nyom. A csapda láncon van, amelynek a másik végére egy erős cölönk van akasztva. Különben nincsen megerősítve semmivel. Rendesen a vadnak a lábát fogja meg a csapda, amikor ki akarja kaparni a hó alá rejtett falatokat. Ha meg van fogva, magával cipeli a csapdát és a cölönköt, amely nincs a földbe verve. Azonban nem mehet messzire, mert a cölönk fennakad a fák közt vagy a kidőlt törzsekben. A vadász hamar megtalálja és agyonüti.

A prémvadászok legveszedelmesebb ellenfele a *Gulo borealis*, amelyet Észak-Amerikában wolverennek vagy kárkájúnak neveznek. Ez a nevezetes állat nem nagyobb egy angol rókánál. A teste hosszú, de mégis zömök és izmos; a lábai igen rövidek és erősek; széles talpa és hatalmas körme van; akkora nyoma marad a havon, mint az ember öklének. Hosszú selymes szőre és a feje alakja is egy barna borzebhez teszi hasonlóvá.

Télen a prémvadász rovására szerzi táplálékát. Oly nagy kárt tesz a csapdába került állatokban, hogy az indiánusok *kekuáhárkessznek*, azaz *gonosznak* nevezték el. Semmi se riasztja vissza. Éjjel-nappal emberi nyomot keres. Ha nyomra talált, el nem hagyja többé. Ha egy tóhoz ér, amelyben elvész a nyom, nyugtalanul lőt-fut körül a tóparton, amíg meg nem találja a folytatását, azután követi mindaddig, amíg valamely facsapdához nem ér. Nagy ravaszul elkerüli a nyílást, amely fölött a veszedelmes fatörzs lebeg, hátulról ás lyukat a kerítésbe és bántatlanul elcseni a csalétket. Ha a csapdában már elfogott vadat talál, azt is lefoglalja, kihúzza és céltalan gonoszszággal elrejt valamilyen közeli bokorba, vagy fölviszi egy magas fenyő tetejére. Csak akkor eszi meg, ha nagyon éhes. Ilyen módon tönkretesz egy egész csoport csapdát. Ha egy wolverene egy vadász nyomában jár, akkor ez nem szabadulhat tőle

másképp, mintha máshova megy vadászni és ott új csapdákat készít. Így tán sikerül neki néhány darab prémet szerezni, mielőtt ügyes ellensége új vadászterületét megleli.

December végéig folyvást elkísértük la Rondeot vadászkirándulásain. Ilyenformán megismertük már utóbb valamennyi erdei vad nyomát és megismerkedtünk a különféle állatok jellemző szokásaival. A vadászatnak ezt a nemét legjobban Cheadle kedvelte meg, aki oly nagy igyekezettel adta rá magát, hogy nemsokára majd oly gyorsan és ügyesen állította fel csapdáit, mint jeles mestere, la Ronde.

Ez életmód fáradságos és sok csalódással jár, de másrészt élvezetet is nyújt. Hosszú, fáradságos gyalogutakat kell tenni, nagy batyuval, vastag ruhában, hóban, az erdőségben, hol sűrű bokrok közt, hol kidőlt fatörzseken át; bizony elfárad ebben a vadász. A csapdákat felállítani és az éjjeli tanyát elkészíteni nem tréfa dolog. Rendesen elfogy az ennivaló és a vadász azoknak az állatoknak a húsából kénytelen táplálkozni, amelyeket a bundájukért üldözött.

De mily szép az erdő! Némely fenyőszál hetven méternyire felnyúlik; hó fedi ágait, amelyek szinte meghajlanak a tehertől. A mély csendet csak nagynéha töri meg a mókus kiáltása, vagy a fagytól repedező fák ropogása. Ez a magánosság olyan furcsa, olyan csodálatos! Oly különös módon hat az ember lelkére a nagy nyugalom, a teljes elhagyatottság, a végtelen rengeteg, amelyben nem látni embert és egyéb élőlényt se sokat. Az igazi prémvadász szeret az erdőségben magánosan kóborolni; Cheadle csak két napig bírta ki; kifárasztotta a csendesség és az egyedüllét, amely neki valóban tűrhetetlennek látszott.

Éjjel a vadász beburkolózik a takarójába, illatos fenyőágakból rakott rugalmas fekvőhelyére dől és alszik édesen. Lábtól nagy rakás fa fényes lángban lobog, amely fölött hatalmas füstoszlop és az olvadó hó gőze emelkedik.

A forróövi erdő.

Egészen más állatvilág van Dél-Amerikában. Saffray²⁰ következő leírása a forróövi erdős tájakról szól:

A puma, ez a sörénytelen kis oroszlán, a jaguár és a tigrismacska a vadonban szarvasra, őzre és vidrára vadásznak; bőven találunk lagotit, cabiait, agutit és pakát is. A hangyász és a tamandua ragadós nyelvükkel szedik ki a hangyákat és a termitákat fészükükből; az ágak közt lomhán mászkál a lajhár. A magas fák lombja közt sok mindenféle majom játszadozik, kapaszkodó farkú atelek, arguatok és bögőmajmok, a hosszú szakállú Belzebuth, a különféle szápájú és mákákók, titiszek és a kis oroszlánmajmok.

A madarak közt vannak erősek és vérszomjasak, mint a keselyűk, sasok, sólymok, baglyok és vannak oly gyengék és aprók, mint a kolibrik és a légymadarak, amelyek drágakövekként ragyognak és a virágkelyhek mézéből, harmatából élnek. Alkonyatkor a vérszopó vámpirok bújnak elő odvukból. Fényestollú kacsák és más vizimadarak lubickolnak a folyókban és az elöntött partokon. A bozótban nagy és apró papagájok versenyt lármáznak a tücskökkel; fejünk felett párosával szállnak a kék, zöld és vörös arák és hangosan rikogatnak; az idomtalan csőrű tukán nehézkesen repül a nagy fák közt. A réteken fekete, barna, égszínkék és bíbor verebek csicseregve keresik a magvakat és a bogarakat; a kardinális is hallatja csikorgó kiáltását, amelytől az indiánusok *titiribinek* nevezik; ott csüng az özvegy a rétségi kórókon; a

²⁰ Utazás Uj-Granadába.

kacika a pálmalevelek hónaljába fonja fészket gyökérrostokból; a turpiával, a víg művésszel csak a cucarachero versenyez, amely minden fedél alá fészket rak.

A zúgó patakoknál csodálatos alakú, ragyogó szárnyú pillangók kergetőznek; az aranysárga callidryad; a hymenit, amelynek a szárnya olyan átlátszó, mint a szitakötőé; az erebus strix, a legnagyobb éjjeli pillangó, amely olyan, akár egy bagoly; a zöldszerű és kékesen ragyogó morpho menelas.

Különféle darázsfészkek csüngnek a fákon; sejtjeik belül oly vékonyak, mint a selyempapír, kívül meg mintha kártyapapírból volnának. Sok mindenféle furcsa alakú, feltűnő nagyságú és szép színű bogarak tűnnek szemünkbe.

Szürke, kék és zöld gyíkok, szalamandrák és csúf gekkók futkosnak a partszéli homokon, a fatörzseken és a bokrokban. A mocsarakban, a fákon és a sziklák között a kígyók fajzata mászkál, leskelődik és vadászik.

Az ezüstös levelű espletia-erdőkben, a hosszú gyümölcsű kákaofák alatt jaguárok üldözik a pekari-nyájukat. Böven van ott az őz és az amerikai szarvas, a páncélos tatu, kétféle medve, sokféle erszényes és rágcsáló emlős. A vadász nem tudja: a hokko, a pauxi, a parragua és a penelope közül melyiket válassza.

A dél-amerikai rónaság.

A következő leírásban Charnay francia utazó a mérsékeltébb tájak nagy rétségeinek állatairól szól:

Ameddig csak a szem ellát, végtelen rónaság terül el; összeszorúl az ember szíve, ha arra gondol, hogy itt kellene élnie; milyen pusztaság! De nem panaszkodik az, akinek Európa csak mostoha anyja volt és ezen a termékeny síkon új hazát, táplálékot és szabadságot talált. Nincs-e minden vidéken valami szép, valami vonzó és nem szeretjük-e néha éppen azt a tájékat legjobban, amely éppen nem nagyon szép? A grönlandi ember nem érzi jól magát máshol, mint fagyos hazájában; a tuareg²¹ imádja a sivatagot, a gaucho²² a rétséget. Ha jól körülnézünk, azt látjuk, hogy nem is olyan pusztaság a rétség, mint hittük. Jobbra, balra előttünk mindenütt nyájak legelésznek a síkon; itt lovak, ökrök, juhok; amott azok a fekete pontok, amelyek alig látszanak, szintén lovak, juhok és ökrök. Ezt a vidéket még csak ezután fogják megnépesíteni az európaiak.

Emitt a nagy tócsa mellett, amely tükörként ragyog a verőfényben, hosszúlábú gázlómadarak állnak mozdulatlanul, méltóságosan; gólyák-e vagy darvak, vagy tán flamingók? Nagyon sebesen megy a vonat, már nem látni őket. Csakhamar más jelenet tárul fel előttünk. Ezeket a kis állatokat Észak-Amerikában rétségi kutyáknak, itt pedig viscacháknak nevezik; hasonlítanak a mormotákhoz; nagy családokban élnek együtt kis lyukakban, amelyeket barátságosan megosztanak baglyokkal és néha kígyókkal. A viscacha hátsó lábán ülve, mint az ürge, nézi a közeledő vonatot és megriadva lyukába menekül; a baglyok nem ijednek meg, pislogó szemükkel bátran végignézik az előttük elrobogó vonatot.

²¹ Tuareg egy berber nép, amely a Szahara hegységei közt lakik.

²² Gaucho délamerikai pásztor.

Balról egy csapat fogoly száll fel előttünk, távolabb strucmadarak száguldanak, mint a szélvész. Három öz bátorságos távolságban marad tőlünk, majd távoznak, majd megállnak, míg szökdécselve el nem tűnnek a rétségen. A guanacók kíváncsian nézik a zakatoló gépet, nyakukat kinyújtják, fülüket hegyezik és szinte megmerednek a bámulattól.

Ez a pusztaság ígéretföldre a vadászoknak; ez a gaucho hazája, aki a végtelen rónaságon iránytű nélkül is megtalálja az utat, mint a felszálló sas; övé a rétség, ő ott a gazda.

A gauchók pásztorok. *Boláikkal*²³ üldözik a strucmadarat és az őzet; bárányokat, ökröket könnyen leszúrnak, puskával leselkednek ellenségeikre; ha összevesznek, mindjárt késhez nyúlnek; nem félnek a hatóságoktól, a rétségen ők az urak.

A majmok.

Amerika forróövi erdeiben sok majom tanyázik. A legnagyobbaknak kapaszkodó farkuk van, amelyet az ágakra csavarintanak és úgy függnek a levegőben.

Némely majmoknak olyan szerkezetű a gégefője, hogy igen nagy hangon tudnak ordítani; azért bögmajmoknak nevezik őket.

Mily szép itt az éjjel!²⁴ Milyen más itt a természet nyugalma, mint nálunk Európában! Nálunk sötét van, hideg és csendesség, amely a halálra emlékeztet, itt pedig éjjel is ragyog az ég, langyos szellő lengedezik, amely illatot terjeszt; madárszó, bogarak dongása és egyéb nesz hirdeti, hogy éjjel se szűnik meg az élet.

Hangosan csiripel a tücsök; a cucarachero (ökörszem) szorgalmasan énekel; a nádasból a vidra és a cabiai hívogató hangja hallatszik; az erdő visszhangzik a ragadozók morgásától; a lajhár csak nyávog minduntalan, mint egy csecsemő; a krokodílus a parti homokon nyújtózkodik és állkapcájával csattogtat; a sűrűségben a bögmajmok ordítanak; azt hinné az ember, hogy mennydörög messziről.

Furcsa népség ezek a bögmajmok. A természet zenészekké akarta őket tenni, hát a gégejük nyílását nagy csontüreggé alakította át, amitől nagyon mély, horkoló hangjuk van. Három láb magasak ezek az énekesek, a testüket vörösesbarna szőr fedi és hosszú, kapaszkodó farkuk van. Feketés kék arcukat hosszú szakáll ékesíti. Igen szeretik a jó társaságot; többnyire nagy csapatokban élnek, de korántsem olyan pattogó jókedvűek mint az apróbb majmok. Sajnos, de igaz, hogy azok a majmok a legkomorabbak, amelyek leginkább hasonlítanak az emberhez.

A Magdalena-melléki bögmajmok abból a fajból valók, amelyet *Simia Belzebuthnak* neveznek. Néha a család legöregebbike elkezd kissé énekelve rőfögni, a többi felel neki egyszerre, mintha valami templomi énekkar volna. Sokszor, ha jókedvük van, az egész csapat sokáig rőfög, aminek olyan hangja van, mintha sok dob peregne.

Mint mindenütt a forró égöv alatt, itt is a majmok a legnagyobb tolvajok; méltán átkozzák őket az ültetvényesek.

Mindenfelől a bögmajmok ordítása hallatszott;²⁵ néha-néha a fehér *Cariták* gyengébb kiáltása is hallható volt. Ezek a kis majmok nagyon szeretik a mézet és még inkább a méhek lárváit,

²³ Bola szíjjraerősített kő, amelyet úgy hajítanak az állatok nyaka közé, mint a pányvát.

²⁴ Saffray: *Utazás Uj-Granadába*.

²⁵ Reclus Armand: *A panamai és darieni szoros kikutatása*.

de még nem találták meg a módját, hogy miképp védhetnék magukat a fulánk ellen. Csak felborzolják a szőrüket és úgy torkoskodnak; nem törődnek a méhekkal, amelyek tüzesen védik vagyonukat; néha gyors kezükkel egyszerre egy tucatot leütnek. Ezután a vadászat után úgy megdagadnak, mint a duda.

A majmok megtámadják az iguánokat is, vagy inkább a farkukat. Nesztelenül vastag ágak mögé rejtőzködve közelednek a hüllőhöz. Amint ez észreveszi a veszedelmet, felmászik egy fára; amikor a fa sudarára ér, nem bír másképp menekülni, mint úgy, hogy leugrik a vízbe vagy a sok inda közé. De a majom előbb utoléri és a farkával jól megkapaszkodik egy ágba, négy kezével pedig megfogja kedves torkosságát. Akkor az iguán ellenfelével együtt lebukfencezik, szabadulni akar, küzködik, míg végre letörik a farka és a majom kezében marad. A kópé hamar felmászik a fára és a még rángatózó farkból vígan lakmározik.

Csapatosan mennek a cukornád-ültetvényekbe és a kukorica közé lopni. Nem elégednek meg azzal, hogy a bendőjüket és a pofazacskójukat²⁶ megtömjék, egy csomó kukoricacsövet még a hátukra vesznek és két lábon járva viszik a lopott jószágot. Őrszemeket állítanak ki maguk közül és jaj nekik, ha vigyázatlanságuk miatt a csapatot meglepi az ellenség; könnyörtelenül agyonütik társaik.

De bármilyen okosak a cariták, még sem bírnak kiszabadulni a csapdából, pedig nagyon egyszerű. Ezek a szemtelen tolvajok a kunyhókat is fölkeresik és ellopnak mindent, ami a kezük ügyébe esik; eleinte csak azt szedik fel, ami szabadon hever, de amint nekibátorodnak, a kobakokba is beledugják a kezüket. Ilyen kobakból csinálják a csapdát. Vágnak bele akkora lyukat, hogy a majom üres kézzel belenyúlhat és tesznek bele egy fiatal kukoricacsövet vagy más gyümölcsöt, amely nem húsos. Ez az egész csapda. A carita előbb csak az ágról nézegeti, de alighogy az ember elmegy, odafut, belenyúl a kobakba és megfogja a benne lévő gyümölcsöt; azonban tele markát nem bírja kihúzni. Annyi esze nincs a kópénak, hogy eleresztené a zsákmányát és így meg van fogva, mert a kobak a falhoz van szögezve. Ha a gazda ott éri, pecsenyét süt a tolvajból.

A jaguár.

Közép- és Dél-Amerikában csak két olyan vadállat van, amely az emberekre is veszedelmes: a káimán és a jaguár. De még a jaguár is ritkán támadja meg az embert és csak akkor veszedelmes, amikor védi magát; tehát korántsem olyan rettenetes állat mint az ázsiai tigris, amelynek a nevét némelyek ráruházzák. Abban is különbözik indiai rokonától, hogy bundája nem csíkos, hanem pettyes. Amerika forró vidékein mindenütt lehet találni jaguárt. Guyanában nagyon közönséges.

Amerika minden gyarmatosza még most is tigrisnek nevezi a jaguárt.²⁷ A Tigrishegység neve és az írók elbeszélései egyaránt tanúsítják, hogy hajdan Cayenne szigetén csak úgy hemzsegttek ezek a nagy pettyes macskák. 1666-ban valóságos csapás volt a sok jaguár. Ez áltigrisek a keskeny csatornán a szárazföldről átúsztak a szigetre és még az istállókból is elvitték a jószágot. Valószínűleg a négergyermekeket is elvitték, ha védtelenül találták.

²⁶ Pofazacskója van némely majomnak, rágcslónak és más emlősnek szája két oldalán a bőr alatt.

²⁷ Bouyer: *Utazás Francia-Guyanában.*

Ezek a réti rablók utóbb annyi kárt tettek, hogy Barre úr kénytelen volt a jaguárokra nagy díjat kitűzni. A gyarmatosokat a nyereségvágy és a személyes védelem rábírta, hogy irtóháborút kezdjenek ellenük. Lassanként sikerült a lakásoktól eltávolítani vagy legalább vagyonuk tiszteletére tanítani e gonosz rablókat.

Habár most már nem tesz annyi kárt a jaguár mint a gyarmat alapításakor, az ültetvényesek éppen úgy tudják, hogy mennyibe kerül egy jaguár tartása, mint az állatseregletek gazdái. Amikor a *Comté* rabtelepet alapították, Franciaországból negyven pireneusi kutyát küldtek, hogy azok védjék a nyájukat a jaguárok ellen; még most is élnek ezeknek a kutyáknak utódai némely mészárosnál.

Oly vakmerők voltak a jaguárok, hogy Cayenne város közepéig behatoltak; ott öltek meg egyet egy tyúkólban, amelybe betört. A helyőrség iratai közt van följegyezve, hogy a fogház ajtaja előtt őrtálló katona lőtte agyon. Az altiszt jelentésében csak egyszerűen említi az esetet, mint a katonaságnál szokás: »Az éjjel semmi különös se történt; Pacot közlegény agyonlőtt egy tigrist, amely tyúkot lopott. Az elfogyasztott töltések száma: egy.«

Igazolni kellett a töltés elhasználását és be kellett írni, hogy Pacot közlegény nem verebekre pazarolta.

A jaguár nem oly nagy mint az indiai tigris és nem oly vérengző mint az afrikai párduc, mégsem megvetendő ellenfél, ha küzdelemre kerül a dolog; igaz, hogy ritkán szánja rá magát döntő küzdelemre. Könnyen megszalad és gyakran a kutyák csaholva kergetik, mint a nyulat. Néha azonban az üldözött vad a kutyák ellen fordul és akkor van ne mulass!

Az embertől fél a jaguár; csak akkor fordul ellene, ha megtámadja, vagy ha megsebesül, ha feldühítik, vagy ha éhes. Éhség azonban ritkán gyötri, mert éléskamrájában, az erdőben annyi a vad, hogy akár négyszer is ehetik naponként.

Mégis megeshetik, hogy ez a ragadozó megízleli az emberhúst. Az nagy baj, mert - úgy látszik - oly jóízűnek találja, hogy azontúl nem eszik többé sem tollas, sem szőrös vadat. Az ilyen jaguárt okvetetlenül el kell pusztítani, mert nagyon rákap az emberhúsra.

Dél-Amerikában az ilyen emberevő jaguárt *cebadonak* nevezik. A híres Facundo Quiroga, akinek rétségi tigris volt a mellékeve, aki Argentina tartomány helytartója volt és később a köztársaság elnöke akart lenni, élete történetének elején említi, hogy egyszer két óra hosszat volt egy szentjánoskenyérfán, amelyet a szél lengetett, a fa tövénél pedig egy cebado örködött tátott szájjal.

A rettenetes gaucho így szólt a tisztjeihez: »Csak ez egyszer féltem egész életemben.«

Sok bátor ember tapasztalt hasonló félelmet.

Azonban megvígasztalhatom az európaiakat, akik Guyana erdőségeiben és rétségein vadászni óhajtanak: a cebado tigris nagyon ritkán fordul elő és a vadász maga nincs veszedelemben, ha kirándulásain egy néger kíséri.

Valóban azt tapasztalták, hogyha egy néger ember egy fehérrel megy vadászni, akkor a vad-állat, ha emberhúst akar enni, mindig a négert választja. Talán gyakrabban látott négert és így jobban is ismeri? A négerhúsnek talán nemcsak különös szaga, hanem jobb íze is van? Ezt csak a jaguár tudná megmondani.

A szürke medve.

Észak-Amerika rétségein a szürke medve legalább is olyan veszedelmes ellenfele az embernek, mint Dél-Amerikában a jaguár. Rettenetes vadállat ez, nem ugrik hirtelen a zsákmányára, hanem fáradhatatlanul követi, amíg utol nem éri. A vadászok, a prémvadászok és a *vörös-bőrűek* igen félnék tőle, pedig bátor emberek.

Egyszer éjjel egy folyó partján aludtam;²⁸ csak utóbb tudtam meg, hogy a Rio-Verde egyik mellékfolyója volt. Egy medve ordítása zavarta meg az álmodat, ami nem volt nagyon biztató. Napfelkeltekor az ólomgolyók helyett acélozott vasgolyót eresztettem a puskám két csővébe. Valami különös balsejtelem fogott el, szívem szinte összeszorult, mintha azt mondta volna valaki: Résen légy! Hallgattam a tanácsra, kilenc óra tájban elindultam, utamat a folyó mentén folytatva egész délig. Amikor az erdőbe értem, kiáltásokat hallottam távolról. Fülemet a földhöz szorítottam, mint az indiánok szokták és jól hallottam valami zűrzavaros lármát. A cseresnyefák és a fűzfabozót közé ugrottam, amely a folyó partját szegélyezi és puskámat készen tartva, meglapultam, mint egy róka, amelyik a vadászt lesi és vártam, hogy mi történik. Néhány perc múlva egy csapat mindenféle korú indiánus férfit és nőt láttam a folyó tulsó partja felé szaladni és békák módjára a vízbe ugrani. Azt hittem: meg akarnak támadni, hát védelemre készültem. De mikor közelebb értem, láttam, hogy nagyon meg vannak rémülve és ebből megtudtam, hogy nem ellenem jönnek. Versenyt úsztak a férfiak és a nők; csak hogy minden nőnek a hátán egy-két gyermek volt nyírfakéregbe kötözve és így elmaradtak a férfiaktól, akik tovább futottak, mihelyt a partra értek. Csak három férfi maradt a parton; ezek szavakkal és jelekkel biztatták a szegény asszonyokat, hogy csak siessenek. Azt hittem, valami ellenség kergeti őket és már vissza akartam vonulni. Azonban egyszerre egészen közel borzasztó ordítást hallottam, éppen olyant, amilyen az éjjel felriasztott. Ugyanabban a percben a magas hegyoldalról egy szennyesszürke test hengeredett lefelé; mikor fölágaskodva a vízbe ugrott, meg lehetett ismerni, hogy egy szürke medve, ez a rettenetes vad, mely a félénkek ijedelme és az állatok királya ezen a vidéken. Oly sebesen úszott, hogy csakhamar a leghátulsó asszony közelébe ért. Egy fiatal asszony volt két kis ikergyermekekével, akik kiabáltak volna, ha a szájuk tele nem lett volna vízzel. A három férfi mérgezett nyilakat lövöldözött a medve felé, de az még sokkal messzebb volt, semhogy eltalálhatták volna.

A borzasztó jelenetnél nem maradhattam tétlen. Kiléptem rejtekemből, a futásnak eredő indiánusokat visszahívtam és biztattam, hogy ne hagyják félbe a lövöldözést, magam pedig egy fűzfa két ága közé támasztottam a puskámat, hogy jól célozhassak és lőttem százhusz méternyírről. A golyó fejen találta a szörnyű vadat; láttam, hogy alámerült és piros lett körülötte a víz kiömlő véréből. Erre már lassabban úszott. Akkor megragadtam az egyik férfit, akinek a viseletéből sejtettem, hogy a szerencsétlen asszony férje és a vízbe löttem, hogy segítségére menjen a feleségének, a ki az ijedségtől és a tehertől már lankadni kezdett. Forgópisztolyommal kellett a gyávát fenyegetnem, hogy szót fogadjon. Megint fölemeltem fegyveremet, lőttem és megint fejen találtam a medvét, amely megállt, úgy hogy az asszony azalatt a partra szállhatott. Alighogy földet ért a lába, leroskadott a fáradtságtól. Intettem a három indiánusnak, aki a szegény asszony atyja, férje és testvére volt, hogy vigyék az erdőbe és helyezték biztonságba. A sikertől felbátorítva, jobban meg akartam ismerkedni a rettentő vaddal; gyorsan újra töltöttem és felmásztam az egyik parti fűzfára. Annyi időm se maradt, hogy az övem egy ághoz csatolhattam volna, mert féltem, hogy a lábam lesiklik az ágról. Alighogy fennt voltam, már a medve felágaskodott a fűzfa törzse mellett és éreztem tátott torkának bűzös lehelletét. Akkor még nem tudtam, hogy a szürke medve nem bír fára mászni; féltemben és hogy megállítsam, egy méternyírről egymásután mind a két golyót a torkába

²⁸ De Wogan: *Utazás és kalandok Kaliforniában*

lőttem. Az egyik golyó a nyakán jött ki, a másik széles mellébe hatolt. Rémitőt ordított és erőlködött, hogy elérjen, de hanyattesett a fűzfa alatt. Azonban rögtön talpon volt megint. Nem volt annyi időm, hogy újra tölthettem volna; ekkor forgópisztolyomból akartam löni, de az gyors mozdulataim közben úgy akadt a fűzágak közé, hogy nem szabadíthattam elég gyorsan ki. Mégsem vesztettem el higgadtságomat, megmarkoltam a fejszémet és egy hatalmas ütést mértem ellenfelem fejére. Egyik szemét elborította a vér. Elesett és talán három másodpercig dühösen hempergett kínjában. Azalatt kiszabadítottam forgópisztolyomat és mivel láttam már, hogy én leszek a győztes, nyugodtan céloztam a másik szemére; tudtam, hogy azután könnyen elbánok majd vele. Megvakulván, folyvást a fűzfa törzse körül forgolódott és leszaggatta a kergét hatalmas fogával és körmeivel. Végre az utolsó lövés véget vetett kínlásának, amely húsz percnél tovább tartott. A fának egész csomó vastag gyökerét kirángatta kínjában. Olyan gyökeret is kitépett, hogy az egész fa megrendült bele.

A szürke medve erejénél fogva a Szikla-hegységnek és a nagy rétségeknek királya vagy zsarnoka; akad olyan, amely nehezebb ötszáz kilónál. Nem tud fára mászni, mint másfajta medve és nem is olyan okos.

Mialatt a medvét vizsgálgattam, visszajöttek az indiánusok és elkezdtek körülöttem eszeveszettül táncolni és énekelni. Az ének némely szavából észrevettem, hogy evésről szólnak. A kövér medve oldalára ülve, jókedvűen néztem őket. Mivel látták, hogy jóindulatú vagyok, engem is karonfogtak, megtáncoltattak és igen örültek szerencsájuknek.

A bölény.

Egész Amerikában a bölény a legnagyobb állat. Ez a púpos, sörényes tulok csak Észak-Amerika rétségein él, még pedig nyájakban. Most már annyira kipusztult, hogy a megmaradt kevés nyáját őrizet alatt tartják, hogy a vadászok végkép ki ne pusztítsák őket. A következő leírás Möllhausentől 1858-ból való.

Noha figyelmeztetett a Fekete Hód, mégis meg akartunk lepni egy csapat bölényt. Őszvéreinkkel nyílt mezőn utol nem érhattük volna, hát arra iparkodtunk, hogy a halmok mögött puskalövésnyire lopózkodhassunk hozzája. De tizenketten vagy tizenhatan voltunk és mindegyikünk meg akarta előzni a társát. Különben sem voltunk óvatosak; nem számítottunk ezeknek a rétségi kérődzőknek finom szaglására; mire odaértünk, ahova igyekeztünk, nagy meglepetéssel láttuk, hogy már két kilométernyire rohant az egész nyáj. Ez egy kissé lehűtötte a tüzes vadászokat. Utána eredtünk megint a látóhatáron eltűnő karavánunknak és az volt egész kárpótlásunk, hogy útközben mindig csak a bölényről és a bölényvadászatról beszélünk.

A Missouritól nyugatra megszámlálhatatlan bölénynyájak élnek a rétségen és Kanadától egész a Mexikói-öbölíig elvándorolnak. Azt hiszik, hogy tavasszal legnagyobb részét északra vonulnak, ősszel pedig megint visszavonulnak a melegebb tájakra. Igaz, hogy némely magános bölény télen a Yellowstone forrásainál a hó alól kaparja ki táplálékát, mások meg a nyári forróságban Texas kiaszott mezején csipegetik a gyér fűvet; de ezek kivételek. Már a Fekete Hód is mondta, hogy ezek a vén bölények azért kószálnak magánosan, mert restek elmenni olyan messzire a fiatalokkal.

Augusztusban és szeptemberben a friss pázsiton meghízott bölénycsordák nagy seregekké gyülekeznek; fekete tömegük egészen a látóhatárig elborítja a rónaságot; aki őket meg akarná számlálni, annak négyszögkilométerenként kellene megbecsülni azt a területet, amelyet ellepnek. Azt hihetné az ember, hogy egy rendetlen, barbár hadsereget lát; lábuk dobogásától

kavargó porfelhők keletkeznek és távoli mennydörgéshez hasonló hang tölti be a levegőt. Ez évszakban, néha hetekig, sőt hónapokig járja a vadász a rétséget és nem talál egy fiabölényt sem. Ha véletlenül egy vándorló bölénysereg nem akad, amely - mellesleg mondva - napokig elvágja az útját, azt hiheti, hogy kihalt a pusztaság és az elhagyatott rétségről népesebb táj felé igyekszik. Azonban néhány hét múlva megváltozik a rétség képe; a sereg eloszlik kisebb nyájakra, amelyekből újra megelégnék az egész rónaság. Akkor csendesen legelész a bölény, a földet söpörve nagy szakállával, lefekszik a pázsitra és nyugodtan kérődzik, vagy kedvére ugrál és bámulatos fürgén szaladgál. Máskor fölkerelkedik egy egész nyáj és tömött sorban megy a folyókön és a hegyeken át a jól ismert ösvényen kedves legelőhelyére, vagy a mocsár felé, amelyben újra fölkeresik a tavaly ásott kátyúkat és ha nem találják, újat ásnak. A nyáj vezére alkalmas helyet keres és rövid, vastag szarvával feltúrja a sarat, azután szarvával és lábával kiszórja a gödörből, amelyben összeszűremlik a víz. Amely bölényt nagyon bántják a szúnyogok vagy a forróság, az belehempereg a gödörbe és befurakodik a sárba. Mire kedvére megfürdik és kijön az iszaptól, nincsen már állati formája: sűrű sörénye és szakállja egészen összetapad a sártól és csepeg róla az iszap; csak a két szemén lehet megismerni, hogy méltóságos tartású bölény, nem pedig sártömeg. Alighogy az egyik kimászik a gödörből, másik foglalja el azt, azután harmadik, míg csak valamennyi meg nem fürdött. A hátukat egészen beborítja a vastag iszapréteg, amely csak lassanként kopik róluk le, amikor az eső mossa, vagy mikor a pázsiton hemperegnek.

Hajdan, amikor az indiánusok szinte háziállatuknak tekintették a bölényt, megszámlálhatatlan nyájukban nem látszott fogyatkozás; sőt ellenkezőleg, jól tenyészték és szaporodtak a zöldelő pusztákon. De mikor a fehér emberek bevándoroltak, feltűnt nekik a bölény selymes bőre, ínyüket csiklandozta kövér húsa és hamar elhatározták, hogy hasznukra fordítják. A rétség népét elcsábította az európaiak aranyfüstje és erős szesz italai és megkezdtek az irtóháborút. Ezrével ölték a bölényt nyelvéért és még inkább a bőréért; az első években mégsem látszott fogyatkozás. A gondatlan indiánusok könnyen éltek, nem törődtek azzal, hogy mi lesz azután; most már nem kell őket biztatni: vadászni fogják a bölényt, amíg az utolsónak is le nem nyúzzák a bőrét. Nemsokára már csak híre lesz a nagy nyájaknak. Háromszázezer indiánus lesz megfosztva élelmétől és az éhségtől üzetve, mint a farkasok, csapásai lesznek a művelődésnek, amely őket körül fogja és kénytelen lesz kiirtani.

A bölénynek sok ellensége közül még most is (1858-ban) a legveszedelmesebbek az indiánusok, akik sokféle eszközt gondoltak ki avégre, hogy hatalmukba kerítsék. A bölényvadászat az indiánusoknak nemcsak multság, hanem kenyérkereset is, mert abból élnek. A vad ménesből kifogott kitartó és gyors ló hátán a bölénycsorda közepébe vágatnak, a halál torkába. Mihelyt egy indiánus egy csordára bukkan, lehány mindent magáról és a lováról, ami akadályozhatná a vágatásban; leveti ruháját, ledobja a nyeret, csak egy 10 méteres szíjat köt a ló alsó álkapcájára és hátraereszti a nyakán úgy, hogy hosszan utána úszik a földön. Arravaló a szíj, hogyha leesik, vagy más baja történik, könnyen megfoghassa újra a lovat.

Balkezében a vadász az íjját tartja és annyi nyílveesszót, amennyit bír; a jobb kezében ostor van, amellyel kegyetlenül csapkodja a lovat. A gyakorlott ló szembeáll a vaddal, hogy a lovas jól célozhasson. De mihelyt az íj húrja pendül, mihelyt a nyíl behatol a bodros sörénybe, félreugrik, hogy dühös ellenfele fel ne öklelhessen és már egy másik bölény felé rohan. Így folyik a rétségen a futóvadászat villámgyorsasággal, amíg a ló kimerültsége nem figyelmezteti a vadászt, hogy elég már. A sebesültek azalatt elválnak a csapattól és magukra maradva tusakodnak a halállal. A vadász felesége megkeresi a kidőlt vadat, megadja neki a kegyelem-döfést és a java darabokat hazaviszi a sátrába; ott a húst vékony szeletekké metszi és megszáritja a napon, a bőrt pedig megcserzi. Mondanom se kell, hogy ami hús a mezőn marad, az a farkasok martalékává válik, amelyek mindig nagy számban járnak a nyájak nyomában.

A bölény nem lát jól, mert hosszú sörénye mindig a szemébe lóg; azért tudják az indiánusok gyalog is vadászni. A gyalog vadász farkasbőrt ölt fel és négykézláb közeledik a vad felé. Ha a szél le nem kapja álruháját, könnyen a bölényhez férhet és le is löheti úgy, hogy a nyájban lévő többi bölény észre sem veszi. Valóban a puskaropogást nem is igen hallják; a szaglásuk ellenben oly kitűnő, hogy már messziről megérzik az embert. Ha egy vadász jól elrejtőzik és a széllel szemben áll, sokat elejthet egy legelésző nyájból. Ha egy elesik, a szomszédja is alig veszi észre; amikor a hörgést hallja, fölemeli egy pillanatra bozontos fejét, de rögtön leereszti megint és nyugodtan tovább legel.

A bölényt minden évszakban vadásszák, még akkor is, amikor hó borítja a rétséget és a ló nem bír futni. Az állatok ilyenkor nem mozognak könnyen. Az indiánusok gyors lábukra hosszú hókorcsolyát kötnek és lándzsával utána futnak a bölénynek, amely a mély hóban süppedez. Így folyik az irtóháború a rétségek pompás állata ellen. Nem kímélik, nem gondolnak a jövőre; nemsokára az utolsó bölény is elpusztul és akkor elvész az utolsó vörösbőrű ember és minden, ami a régi időkből maradt ránk.

A tapír, hangyász és a lajhár.

Ezek Közép- és Dél-Amerikának legnevezetesebb és legjellemzőbb állatai.

A tapír a legnemesebb vad, amelyre legtöbbször vadásztunk,²⁹ ha erdőn jártunk. Ez a vastagbőrű állat valóságos kis elefánt. Az Amazon és La Plata mellékfolyóinak erdőséges partján nagyon közönséges. Nem nyájakban, hanem magánosan él. Kerüli a mocsaras rónaságot és a száraz felföldet; a dúsnövényzetű lejtők síkatoraiban, az áthatolhatatlan sűrűségben üt tanyát, egy zúgó patak partján vagy a nagy folyók valamelyik tájékos zuhatagjánál.

Mihelyt megvirrad, az árokká tiport ösvényen a folyóhoz megy fürdeni; ahol a part kanyarodik, gyakran pillantunk meg egy tapírt nyakig vízben. Bámulatos gyorsan úszik és bukik; ha kutya üldözik, akkor is többnyire a vízbe menekül. Azonban ott is csak a veszedelemben rohan; ott várja könnyű csónakán a vadász, aki gyorsan elbánik vele: vagy agyonlövi vagy utoléri és agyonszúrja hosszú késével. Ha csak lehet, a halálos döfés előtt megszigonyozzák, mert különben elmerül, mihelyt meghal.

A nőstény tapír nem fut meg a kutyaugatástól, ha kölyke van. Bátran ott marad a tanyáján és testével földözi a kölykét, amely a lába közé bujik és vékony hangon kiabál. Jaj akkor annak a kutyának, amely a falkából a dühös anyatapír felé ugrik! Orrmányát felemelve hatalmas fogait mutogatja és első lábának egy rugásával összetöri ellenfele csontját. A vadászok sűrű lövésétől mégis elesik és anyai gyengédségének áldozatává válik.

Ha ilyenkor a kölyket hazaviszik és tökkel, réti fűvel, fiatal bambuszajtással táplálják, nagyon könnyen megszeli és többé vissza sem kívánczik az erdőbe. Parana kerület székhelyének, Curitibának utcáin éveken át kószált egy megszeliült árva tapír, mint egy kutya; a néger gyermekek reggeltől estig játszottak vele.

Különben, úgy látszik, Dél-Amerika minden nagyobb állatát meg lehet szelídíteni. Az Amazon-folyó mellékén majd minden tanyán valóságos állatsereglet van, úgy szelídítik az ország különféle állatait, főképp a madarakat. Némely kunyhóban még egy hatalmas nagy kígyót is, *giboiát* tartanak *jerimbabonak*, azaz házi állatnak, hogy a patkányt, egeret és egyéb

²⁹ Keller-Leutzing: *Fölfedező utazása az Ouraganon és a Madeirán.*

férgeket pusztítsa, amelyek csak úgy hemzsegnek mindenütt, nem is számítva az óriási pókokat, skorpiókat és más kisebb mérges férgeket.

Megnőtt tapírt a jaguárok ritkán fognak. Ennek a zömök állatnak a bőre egy hüvelyknyi vastag és úgy meg tud iramodni, hogy mindent felfordít és elsöpör, ami útjában áll. A sűrűsége át úgy rohan, mint egy orkán, a jaguárt kihozza sodrából és a tüskebozótban vagy az indák közt van, mielőtt ellensége fogát a bőrén kipróbálhatta volna.

A Parana mellett, az Ivahy torkolatánál, a végtelen őserdők között, ahol rajtunk kívül kétszáz év óta nem volt európai ember, vadászaink egy vén tapírt lőttek, amelynek a hátán a jaguár körmének mély nyomai voltak és azonfelül fél szemére vak volt. Szegény öreg vad kiszabadult a nagy macska körmei közül és egy mesztiz³⁰ golyóinak esett áldozatul!

A tapírhús íze hasonló a marhahúshoz. A nyakán levő, hosszú tüskével díszített zsíros dudorodás valóságos nyalánkság, amely Lucullus lakomájának is becsületére vált volna. Az orrmánya és a lába gyengén főzve kocsonyában szintén kitűnő étel.

* * *

Többféle hangyász van. A legnagyobbik csaknem hat láb hosszú; a lábai rémítő karmokkal vannak fölfegyverezve.

Február 3-án este, amikor a pappal sétálni mentem,³¹ a mezőn messziről megláttam a kis pásztort, aki lóra ült, hogy a teheneket hazahajthassa. Felénk vágatva, egy hangyászt hajtott ostorával; egy negyedóra előtt találta, éppen amint egy hangyabolyt ásott fel.

Mire hozzánk ért, már nagyon elfáradt és csaknem olyan nehézkesen futott, mint egy tehén. Hozzáfutottam és megfogtam a farkát, azt hittem, majd meg bírom állítani. Azonban rögtön félben kellett hagynom erőlködésemet, mert a kis pásztor rémülten rámkiáltott, hogy eresszem el a hangyászt, mert megöl.

Bár nem tudtam, mi baj érhet, rögtön szót fogadtam, mert már több kellemetlen kalandom volt amiatt, hogy nem bíztam a benszülöttek tapasztalataiban. Ha csak egy percig haboztam volna is, drágán fizetnem volna meg a makacsságomat. Alighogy az állat farkát eleresztettem, megállt, hátsó lábára ágaskodott, mint egy medve és nekem fordulva, az első lábával felém suhintott olyformán, mint az aratók a kaszával; kis hijja volt, hogy el nem ért. Csak két hüvelyknyire volt tőlem a körme, amelyet féllábnyi hosszúnak becsültem; ha egy lépéssel közelebb álltam volna hozzá, kiszakította volna a gyomromat. Haragos mormogása is figyelmeztetett, hogy vakmerőség olyan ellenféllel kezdeni, amelynek sokkal különb körmei vannak mint nekem; hát azontúl a vadászatnak csak nézője maradtam. A kis pásztor nagyon ügyes lovas lévén, a hangyászt egészen a helység közepéig üzte. Ott a szegény állat a templom előcsarnokába menekült, mert már alig bírt futni. A szomszéd házakból hamar néhány pányvát hoztak,³² rávetették a fejére és az első lábára és kihúzták a piac közepére. Néhány perc múlva belenyugodott a sorsába, csendesesen feküdt úgy, hogy lerajzolhattam. Amíg távol álltam tőle, meg se mozdult; de mihelyt közelebb léptem hozzá, hogy jobban

³⁰ Mesztiz, akinek a szülei közül az egyik fehér ember, a másik indiánus.

³¹ Raulin: *Egy természetbúvár emlékei*.

³² A pányvát Dél-Amerikában *lasszónak* nevezik. Az egész egy hosszú hengeres szíj, amely igen rugalmas hurokban végződik. A falusi emberek gyermekkoruktól kezdve gyakorolják magukat a pányvavetésben és ha lóra ülnek, a nyeregkapán mindig ott a pányva. Olyan ügyesen tudják vetni, hogy vágatás közben egész könnyen megfognak vele egy futó lovat vagy tehenet. Úgy vetik a hurkot a tehén szarvára, hogy a fülét nem is éri a szíj. - Nálunk az alföldi csikósok bánnak oly ügyesen a pányvával.

megnézhessem, rögtön védelemre készült. Azonban már nem ágaskodott föl, mint előbb, hanem hanyattfeküdt és szétterpesztette mind a négy lábát, hogy megfoghasson.

Igy védekezik mindig, ha mindenfelől ellenség környezi, mint itt; de ha csak egy ellenséggel áll szemben, akkor a hátsó lábára ágaskodik és a körmével védekezik.

Azara szerint némelyek azt állítják, hogy a jaguár sem meri megtámadni, ha védelmi állásba helyezkedik; és ha mégis megtámadja, akkor a hangyász megfogja és el nem eresztí, míg a körmével meg nem öli; néha mind a kettő halva marad a csatatéren. »Igaz, - azt mondja a szerző - hogy a hangyász így védi magát; de hihetetlen, hogy megbirkózzék a jaguárral, amely egy harapással megölheti és sokkal is fürgébb, semhogy ilyen nehézkes állat megfoghatná.«

* * *

Kétféle lajhár van: az unau és az ai. Mindakettő igen lusta állat, egész nap csaknem mozdulatlanok. Éjjel kissé élénkebbek.

A pálmákon túl³³ a folyó és az erdő közt elterülő nagy fa törzsében méhraj telepedett le. A tapuyáim elhatározták, hogy kifüstölik a méheket és kiszedik a mézet és viaszt. Amint körülnéztek, egyszerre csak egy ainak vontatott gyenge hangját hallották, amely a macska nyávogásához és az emberi síráshoz hasonló. A tapuyák az állat jajgatására örömiadásban törtek ki.

Egy fánál ült a lajhár, fel akart rá mászni; balkarjával átölelte a fatörzset, a jobb karját meg teste mellett lelógatta. Még sohasem láttam azelőtt lajhárt, hát közelebb mentem, hogy jobban megnézhessem; nem féltem, hogy bántani fog, mert láttam, milyen lassan mozog. A lajhár is alig látott embert; visszafordult és rám nézett. Nagy, gömbölyű fején feltűnt kerek szeme, amely tiszta volt, mint egy gyermeké és eres, mint az agátkő. Tekintete meglepett és szinte megindított, olyan szelídség, megnyugvás és szomorúság tükröződött rajta. Hosszú durva szőre a tövén fehér, a közepén szürke, a végén pedig fekete volt. Valahányszor a tapuyák meg akarták fogni, bágyadtan himbálódzott és jobb karjával a mellét verte, mint egy öreg asszony, mikor a *mea culpát* mondja. Ilyen módon szokott a lajhár védelemre készülni. Mikor az egyik emberem szelesen nekiment, belevágta az esztelenbe három horgas körmét és többé el nem eresztette.

Akkor hurkot vetettek a nyakába és addig ütötték füttyökösökkel, míg le nem terült; testét a csónakba dobták. A mézről már egészen megfeledkeztek, mire a hajóra értünk. Ott felakasztották az árbockötélre, megnyúzták és eldarabolták, mint a szakács a nyulat. Csupa bőr borította a csontját. A négy lába hatalmas izomzatán látszott, hogy bírja a mászást és hogy fel tud kapaszkodni a magas fák sudarára.

A gerincéből, néhány hagymával, jó csomó paprikával és a maradék vörös babbal az egyik tapuya gyanús kinézésű ételt készített. Én keveset ettem belőle, mert nem felejtettem el az emberies tekintetét; a kormányos és a legénység nem sokat törődtek azzal, megették az egészet tisztára.

A manatus.

A Mexikói öbölben és Amerika nagy folyóiban él egy növényekkel táplálkozó vízi emlős állat, a *manatus*, amelynek nincsenek hátsó lábai, éppen mint a cetnek. Az Amazonban még a felső vidéken is nagy mennyiségben fogják.

³³ Marcoy Pál: *Utazás a Csendes óceántól az Atlanti óceánig Dél-Amerikán át.*

A csónakok a part közelében álltak sorba.³⁴ A hajósok nesztelenül bevonták az evezőket és csendre intették az asszonyokat; a halászok pedig a csónak orrán állva, figyelmesen körültekintettek a tavon.

Néhány perc múlva jobb felől halk nesz hallatszott. Mindenki odatekintett. A vízi növények közt egy manatus fekete orra tűnt elő. Hörögve lehellte ki tüdejéből a megromlott levegőt és néhányszor lélekzetet vett a friss levegőben, azután a tó közepe felé kezdett úszni.

Amikor a tó közepe tájára ért, csaknem egyszerre öt más manatus dugta ki az orrát a vízből. A csónakok népsége tapsolt örömeiben, mert dús zsákmányt remélt. Az öt újonnan érkezett a magános manatus közrefogta, mintha összebeszéltek volna. Amikor már csak néhány lépésnyire voltak tőle, fejfelé nekirohantak, de az alábukott és kikerülte a lökést, a többi pedig egymást lökdöste.

Felkavarodott a víz a dulakodók körül. Úgy csapkodtak a farkukkal, mint valami sulyokkal és sáros lett az egész víz a fenékről felszálló iszaptól. A sáros hullámok úgy kavarogtak, örvénylettek és sisteregtek, mintha valami földalatti tűz forralta volna. Egyiknek az orra, másiknak az izmos evezője, harmadiknak a lapátforma farka emelkedett ki a vízből és megint rögtön eltűnt. Olyan furcsán ugráltak és bukfenceztek, hogy Antonio gazdától halkan azt kérdeztem: miféle eszeveszett tornászást visznek végbe a Mabuiso manatusai?

Ha ismertem volna ezeknek a ceteknek a természetét, tudtam volna, hogy az nem mulatság, hanem elkeseredett küzdelem. Néhány percig dulakodtak, azután helyreállt a csend és két manatus csaknem egyszerre merült fel a harctér közelében, együtt a tó közepe felé úsztak és ott eltűntek előlünk.

Eltűnésüket nagyon sajnáltam a tudomány érdekében, amelynek szerény szolgája vagyok; talán azért jelentek meg újra a vízi növények között.

Ha az idevaló halászok valamely jelből, amelyben gyakorlott szemük nem csalódik, észreveszik, hogy egy tó vizében egy nőstény manatus van, elzárják a tó kijárását és így elfogják a hímekeket, amelyek a nőstény után mentek. A szegények ott a szigonynak esnek áldozatul. Néha a hímekek együtt a nőstényt is megölik; de legtöbbször ráismernek a halászok az alakjáról és viseletéről, és visszaeresztik a tóból az Ucayali vizébe, hogy újra hímekeket csalhasson kelepcébe.

Az amerikai tavakban nagyon egyszerű és olcsó a manatus halászata. Minden tíz percben lélekzetet kell vennie és akkor elárulja a lehellete, a vadász csendesen feléje hajtja a csónakját, míg csak szigonyvetésnyire nincs hozzá. A szigony egy hat hüvelykes szög, amelyet kövön köszörülnek hegyesre; a nyeléhez néhány rőfös kötél van kötve. E szerszámot akárhová döfi az állat testébe, már hatalmában van. Azt hinné az ember, hogy ez idomtalan hatalmas tömeg egy faltörő kos lökésének is ellenáll; pedig könnyű lebírni, mert a legelső sebnek áldozatul esik.

A három hím manatus közül, amelyet a Mabuiso-tóban fogtunk, az egyik a nyakán, a másik a derekán, a harmadik pedig a farka táján sebesült meg. Mindegyiknek megadtuk a kegyelem-dőfést és testüket evezőiknél fogva az Ucayaliig vontattuk; ott a parti homokra húztuk és tüzet raktunk a szabad ég alatt. A mészárosmesterek hanyatt fektették a három cetet, felhasították torkuktól a végbélnyílásukig és elkezdték nyúzni. Három hüvelyk vastagságú szalonnapáncél borította a húsukat, amely oly rózsaszínű, oly tömött és oly étvágygerjesztő volt, hogy majdnem megkívántam úgy nyersen. Sertéshúst és szalonnát még sohasem láttam ily szépet; büszke volna rá a leghíresebb szakács is.

³⁴ Marcoy.

A láma.

Az amerikai háziállatok Európából származtak oda. Némely háziállat elvadult állapotban is él, szabadon. Vannak vad kutyák, vad ménesek és vaddisznók, amelyek ősei szelídek voltak.

Azonban az elvadult állatok nem gazdátlanok ott, ahol európai származású emberek élnek; igaz; hogy nem könnyű ilyen vad ménesből kifogni egy lovat.

Egy kis teveforma, púpnélküli állat, a *láma* az egyetlen ősi eredetű amerikai háziállat, amely a Cordillerák (Andesek) magas vidékén él. A felföldön most is tartják, mert nem áll el a lélekzete és nem betegszik meg, mint a ló. Használják teherhordó állatnak és a gyapját is nyírják; a húsát eszik.

Nincs az egész fajtája megszelídítve. Még igen sok láma vagy *alpaga* van, mely jó gyapjút szolgáltat; még sokkal finomabb gyapja van egy másik fajtának, a *vigognenak*.

Több mint kétszáz mindkét nembeli egyént szólítottak fel segédkezésre a gyapjuzsinegekkel és rongyokkal összekapcsolt cövekek letűzésénél; így készült a kerítés, amelybe a guanacokat (lámákat) terelni akarták.³⁵ Az előkészületek befejezte után szétoszoltak és hegyen-völgyön három-négy órajárásnyi területet kerítettek be; azután előrenyomultak és a kör közepe felé szorították a bekerített állatokat. Hogy ne kelljen sokáig hiába várnunk, amíg a hajtók a vadat a kerítésig terelik, abban egyeztünk meg, hogy tudósítani fognak, mihelyt a kerítés bejáratához közelednek.

Úgy is történt. Déltájban egy indiánus futár tudósított bennünket és mi San Joséből északnyugat felé indultunk. Háromnegyed óra múlva egy fennsíkon megláttuk a kerítést, amelyben a fölkhajtott vadat megölik. A szomszéd helységekből sok kíváncsi ember jött el gyalog és lóháton megnézni a vadászatot.

Egy negyedóra múlva már jöttek a hajtók, férfiak, asszonyok, gyermekek; eszeveszettül ordítottak és rázták a kezükben levő nyársakat, villákat és zászlócskákat. Akinek semmi sem volt a kezében, az is széttárta a két karját és úgy riasztotta a vadat a kerítés bejárata felé.

Talán száz guanaco rohant a kerítésbe és benne kétszer körülvágatott. Azután zihálva megálltak, nyakukat kinyújtották, fülüket hegyezték és csoportosultak, mintha tanácskoznának. Végre a bekerített tér közepén maradtak, a vén hímek pedig lassú lépésben jártak körül és keresték a nyílást, amelyen bejöttek. Azonban a bejáratnál egy sor földszínű vörhenyes ponchóval³⁶ betérített gödör volt, amelyekben gyermekek voltak elrejtve; mihelyt a vad csapat a kerítésben volt, a gyermekek kiugráltak és elzárták a bejáratot. Amikor a portyázók visszatértek a közepén álló csoporthoz és jelentették, hogy nincs menekülés, nagy zavarba jöttek. Szüntelenül ugráltak, kapálództak, kiabáltak és bőgtek. Hússzor is nekirontottak a zsinegkerítésnek, de mindannyiszor visszafordultak. A szélről lengetett, zsinegre kötött rongyoktól igen megrémültek.

Azalatt a hajtók is bevonultak a kerítésbe és mind szűkebb körbe szorították a guanacokat. Azután valamennyit agyonverték fűtykösökkel, villákkal és nyársakkal. A csinos állatok reggel még a sziklatetőkön ugráltak, most pedig ott heverték rakáson, élettelenül és a vadászok szétdarabolták tagjaikat.

³⁵ Marcoy.

³⁶ *Poncho* az a pokróc, amelyet Dél-Amerikában köpenynek használnak.

A kondor.

Minden keselyű és minden repülő madár közt legnagyobb a *kondor*, amely néha 6-7000 méternyi magasra repül a tenger fölött és 3-4000 méternyre a szárazföld fölött. Nem is lehet alulról látni, amikor ilyen magasan száll, de ő mindent jól lát, ami alatta van a földön és úgy csap le zsákmányára, mint a villám. Még az embert is megtámadja, ha ez fáradt vagy meg van sebesítve. Rendkívüli falánksága miatt a legegyszerűbb kelepében is meg lehet fogni.

A pap kiadta a rendeletet, hogy készüljenek kondorvadászatra a havas Cordillerákon.³⁷ Amikor minden készen volt, négy indiánus vezetővel ösvérháton a kijelölt helyre mentünk. Szűk sikátor volt ez; két bazaltsziklafal között odalátszottak a magas hegytömegek, amelyek tövüktől hegyükig hóval voltak borítva. A sikátor legszűkebb részébe néhány sziklát hengergettek és keresztbetett cövekekből állványt állítottak, amelyre egy birkát tettek fölhasított testtel. Az állvány alatti sötét zúgba két ember kuporodott le; ezek voltak a vadászok. Hogy az egész vadászatot jól láthassuk és a kondorok mégse vehessenek észre, az indiánusok ágakból és ponchókból egy kalyibát csináltak és a tetejét teleszórták hóval. Odabujtunk. Öszvéreinket is betoltuk és szájukat szíjjal összeszorítottuk, hogy ne nyeríthessenek. Csendesen vártunk félóra hosszat. Egyszerre hatalmas szárnycsattogást hallottunk és harminc méternyre fölötünk lebegve állt meg egy fekete tömeg; a legnagyobb keselyű volt ez, amelyet *contur realnak* neveznek. Néhány percig a birka fölött lebegett, azután lecsapott rá és föl akarta emelni erős karmával. De az jól le volt kötözve, hiába erőlködött a kondor; végre leszállt és úgy kezdett el belőle lakmározni.

Amikor javában tépte és falta a húsdarabokat, a vadászok kidugták az állvány rései közt a kezüket és hurkot tettek a lábára. Nem tudom, olyan ügyesek voltak-e, hogy a madár a hurkot nem vette észre, vagy hogy észrevette, de oly falánk volt, hogy nem ijedt meg tőle? Egész nyugodtan evett tovább.

A konc láttára csakhamar több kondor csapott le és elkezdtek a birkán veszekedni. A nagy szárnycsattogás, sivalkodás és civakodás közt még kettőnek a lábára vontak hurkot a vadászok. Akkor kibujtak rejtekükből. Láttukra a szabad kondorok rémülten elszálltak, a foglyok pedig dühösen az indiánusok ellen fordultak, szárnyaikkal és csőrükkel feléjük csapkodtak. Azonban néhány furkóütéstől leterültek. A legnagyobbiknak a kiterjesztett két szárnya hegye négy méternyre volt egymástól.

A madarak.

Amerika forró vidékeinek erdeit, mocsarait, rétségeit és vizeit tömérdek madár népesíti. A következő két érdekes leírás egy fiatal francia természetbúvár³⁸ naplójából való, aki Floridában utazás közben halt meg.

Az első leírás egy pelikáncsapat halászatáról szól.

Ebben a pillanatban vízimadarak zűrzavaros kiabálása keltette fel figyelmemet; a zajból azt következtettem, hogy nagy tömegben lehetnek közelemben.

³⁷ Marcoy.

³⁸ Poussielgue: *Négy hónap Floridában*.

Egy sűrű erdőn áttörtetvén, megtudtam, honnan származik ez a szokatlan riadalom. Egy lombos bokor mögé bujtam, megfogtam a kutyám örvét és visszafojtottam a lélekzetemet. Fáradtságom nem vezett kárba; szokatlan jelenet tárult fel előttem, amelyet kedvemre szemlélhettem.

Egy parti tócsa közepén talán ötven fehér pelikán állt sorban félig a vízben. Egyenesen álltak, a nyakukat kinyújtották, a csőrüket felemelték csatára készen és vártak, amíg a csapat vezére jelt nem adott rettentő csúf hangon sívítva: *höükkorr! höükkorr!* Rögtön megindult az egész csapat; a vizet verte mindegyik kiterjesztett szárnyával és a nyakukat előrenyújtották a vízben. A sor két vége gyorsabban ment előre mint a közepe, úgy hogy félhold alakban elzárták az egész tavat egyik parttól a másikig. Egymástól éppen olyan messze álltak, hogy mindegyik a kinyújtott szárnya hegyével érintette a szomszédja szárnya hegyét. A sok pelikánszárny valóságos hálót képezett, amely mindinkább összeszorult. A halaknak már szűk lett a hely, kiugráltak a vízből és csapatosan rohantak a part felé; sáros vízszalag jelölte az útjukat. Akkor öt vagy hat nagy erős pelikán kivált a csapatból és elkezdett halászní; a partszélen álltak mozdulatlanul, felkapták a mellettük elúszó halakat és a garatjuk fölött levő zacskóba eregették. Azalatt a többi pelikán szorgalmasan csapdosta szárnyával a vizet, hogy a halak ki ne szabadulhassanak.

De ez még nem volt minden. A nagy halászatához az egész környékről összecsoódltek a madarak, csakúgy hangzott az erdő a lármájuktól. Ezek csupa élősködők voltak; abból lopkodtak, amit a derék és okos halászok szereztek. A parti moszat- és kagylóhéjrakásokra sok száz holló telepedett le és krárogva veszekedett a lopott halon; csapatszámra röpködtek a víz fölött sirályok és hojszák és röptükben kapták fel a karcsú halacskákat; két vagy három merész bűvár a víz alatt úszott be a körbe és a pelikánok csapásait ügyesen elkerülve, orruk elöl kapkodták el a zsákmányt; a vízbe dőlt vén fatörzseken néhány kormorán ült, esetlenül támaszkodva hegyes farkára, nyílsebesen csaptak le a legnagyobb halakra, felkapták, leültek vele megint a fatörzsre, a farkuknál fogva a levegőbe dobták és elnyelték, amint fejfelé estek. Ezeket békében hagyták a pelikánok, úgy sem bírtak volna velük. A többi madár szerényen viselkedett. A kócsagok, rákászok és kis gémeek a szomszéd fákról üres gyomorral nézték az ínycsiklándozó lakomat. Csak a nyakukat nyújtogatták, szemüket forgatták, rikoltoztak és tipegtek bosszúságukban a száraz ágakon.

A halászatnál még sokkal bámulatosabb volt a zsákmány méltányos megosztása.

Amikor a halászatot elvégezték, körbe gyűltek a pelikánok a homokon és mindegyik lelkiismeretesen kiürítette a zacskóját; egymásután kiköpték a halakat és ha valamelyik még fickándozott, agyonütötték.

Azután vezérük rikoltására mindegyik felkapott egy halat és elnyelte; a második rikoltásra megint úgy tettek, a harmadikra is és így mindaddig, míg el nem fogyott a hal. Amint jólaktak, gondosan letisztogatták megnedvesedett tollazatukat és a nyakukat hátragörbítették. A tisztálkodás befejezése után csendes nyugalomba merültek.

Már én is fáradt voltam, de felkelt bennem a gyűjtő-szenvedély. Annyi ritka madarat láttam együtt, hát nem tudtam tartózkodni, egy kék rákászra löttem, amely fölöttem ült az ágon.

A puska dörgéstől szétrepült az egész madárgyülekezet. A pelikánok szép rendben szálltak fel, utánuk szálltak a kormoránok és a hollók; a sirályok és a hojszák a víz felé menekültek; csak a gémeek nem mozdultak az erdő magas fáiról, vagy azért, mert bátrak, vagy mert ostobák.

A következő eset valóságban tünteti fel azt, amit a tudósok a *létért való küzdelemnek* neveznek, amelyet a természet osztó igazságának is lehetne nevezni.

Akkor a következő több felvonású színjáték folyt le előttem.

Velünk szemben, a mély mocsáron túl egy hatalmas ősi ciprusfa-törzs volt, amelynek minden emeletén más fajta lakó telepedett le; nem olyan állatok voltak, amelyek békében összeférhettek volna.

A fának egy gyökerétől képzett szigetekcskén a tespedő víz közepén, a ciprusfa odvában két üreg volt kivájva, amelynek két kijárata a gyökér két ellenkező oldalára szolgált. Egy fehér pettyes zöld cincér szállt le a gyökérre és mohón lakmározott egy lárvából, melyet a mocsárban talált. Egyszerre az üreg kisebbik nyílásából egy csúf, kúpos, hegyes fej bukkant elő, a szűk lyukon egy nagy, fakó, nyálkás, szemölcsös béka csúszott ki és tátott szájjal ment a cincér felé, amely nyugodtan lakmározott.

Azonban egy vízi vipera, egy trigonocephalus állt lesben a másik nyílásnál. Alighogy a béka megfogta a vigyázatlan bogarat, nekiugrott a kígyó, méregfogait ágyékába vágta és visszaszökve üregének nyílásához, várta mérges marása hatását. A béka elbocsátotta zsákmányát, de már nem bírt ugrani, sem visszafordulni, csak halkan ümmögött; nemsokára reszketni kezdett, hanyattfordult, lábait szétterjesztette és megdőglött. Akkor megint odacsúszott a kígyó, lassan feltátotta a száját, mint aki jó falathoz készül, bekapta a béka fejét és nagy erőlködéssel kezdte nyelni. Mikor javában nyelte, lecsapott rá egy gólya. A kígyó szája tele volt, méregfogával nem védhette magát, csak hánykolódott, de hiába, a gólya el nem eresztette. De zsákmánya sokkal is nehezebb volt, semhogy egy ciprusfa tetejébe szállhatott volna vele. Azon a helyen pedig nem ehetett volna belőle nyugodtan, mert köröskörül rajokban röpködtek a sirályok és hollók, amelyek biztosan részt kértek volna a zsákmányból. Néhány percre habozott, azután kapta magát és a víz színe fölé szállva, a kígyót egy nagy ciprusfa odváig húzta és beledobta, azután az odú szélére állva, elkezdett belőle falatozni; de folyvást jobbra-balra tekintgetett, hogy nem kívánja-e más is meg a zsákmányát. Ugyanazon fának másik ágán két pelikán aludt; amikor a peccsenyeszag megütötte orrukat, fejüket kivonták a szárnyuk alól; nyilván nem sikerült aznap a halászatuk, a zacskójuk üres volt. A pelikánok becsületes madarak, de mivel éhesek voltak, megfogták a kígyó farkát; a gólya a fejét fogta.

No, lett erre nagy veszekedés, marakodás, huzalkodás! Néhány percre nem lehetett egyebet hallani, mint szárnyuk csattogását, csőrük csapkodását és mérges kiáltásaikat. Dühében mindkét ellenfél eleresztette a kígyót, amely ott hevert a sötét odú nyílásánál. Egyszerre csak láttam, hogy kezd befelé csúszni a lyukba és eltűnik egészen. A gólya és a pelikánok is észrevették, de már késő volt. A lyuk nagyon is szűk volt ilyen nagy madaraknak, hiába erőlködtek zsákmányukat visszaszerezni. Amint az odú előtt zavarodottan és ostobán egymásra néztek, a sötét lyukból két villogó sárga szem ragyogott reájuk, mint a tüzes parázs és nyomban kacagó rikoltás hallatszott. Egy bagoly lakott az odúban, az csente el a zsákmányt és az nevette ki őket. Ez a tanulság kétségtelenül megért nekik annyit, mint a kígyó.

A vándorgalambok.

Némely madárfaj néha oly tömegekben jelenik meg, hogy ahhoz foghatót nálunk sohasem látni. Észak-Amerikában az év bizonyos szakában a vándorgalambok bámulatos tömegekben költözködnek.

Audubon *Természeti jelenetek az Egyesült Államokban* című művében így írja le a galambok vándorlását:

Egy őszi napon lakásomból, Hendersonból az Ohio partján Louisville felé indultam. Mikor néhány mérföldnyire voltam Hardensbourgon túl a mezőségen, vándorgalambokat vettem észre, amelyek északkeletről délnyugatra vonultak; oly sok volt, hogy annyit még sohasem

láttam. Meg akartam számlálni, hogy ugyan hány csapat vonul el fölöttem egy óra alatt. Leszálltam a lovamról, leültem egy oromra és ahány csapatot láttam, annyi pontot írtam a ceruzámmal. De csakhamar láttam, hogy hiába jegyezgetek, megszámlálhatatlan tömegekben szálltak ezek a madarak. Felálltam és megszámláltam, hány pont van jegyzőkönyvemben; huszonegy perc alatt 163 pontot csináltam! Elindultam megint. Minél tovább mentem, annál több vándorgalambbal találkoztam. A szó szoros értelmében elborították az eget. A nap tányérja délben úgy elsötétedett, mintha napfogyatkozás lett volna; úgy hullott a ganajuk, mint az olvadó hópelyhek, szárnyuk folytonos zúgása majd megsiketített és egészen elálmosított.

Young vendéglőjében a Sós folyó és az Ohio összefolyásánál megálltam ebédelni. Onnan kényelmesen nézhettem a megszámlálhatatlan seregeket. A csapatok folyvást oly széles tömegekben vonultak, hogy tömegük egyik széle nyugatra volt jóval túl az Ohión, másik széle egyenesen keletre volt a bükkösöknél. Egy sem szállt le, mert nem volt a környéken még csak egy makkoska sem. Oly magasan repültek, hogy még a legjobb puskával sem lehetett oly magasra lőni. De a puska dörgéstől nem is ijedtek meg legkevésbé sem.

Hiába próbálnám leírni ezt a bámulatos látványt. Milyen mozdulatokat tettek, amikor valamely csapat hátulját megtámadta egy sólyom! Mint egy zúgó patak, mennydörögve tolongtak a hátulsók a csapat közepe felé. Sűrű tömegük tört vonalban vagy csekély kanyargásokkal rohant előre; hol aláereszkedtek és bámulatos gyorsasággal haladtak, hol felemelkedtek függőlegesen és eleven oszlopot képeztek; amikor messze voltak, még akkor is lehetett látni, hogyan kavarognak, hosszú csavarvonalban, mint valami óriási kígyó.

Naplemente előtt értem Louisvillebe, amely Hardensbourgtól ötvenöt mérföldnyire³⁹ van. Még akkor is éppen olyan sűrű tömegekben vonultak a galambok; így tartott ez három napig szüntelenül. Mindenki fölcsapott vadásznak; az Ohio partját ellepték a férfiak és a legények és szüntelenül lövöldözték a szegény vándorlókat, amelyek a folyón át alantabb szálltak. Számtalanat öltek meg; tovább egy hétnél az egész nép csak galambhúsból élt és az egész levegő megtelt a madarak furcsa szagával.

Rendkívül érdekes nézni, hogy minden csapat tökéletesen egyforma mozgásokat tesz a levegőben. Ha egy sólyom csap le közéjük, egészen egyforma zezugban, kanyarulatokban és hullámvonalakban mennek, hogy kikerüljék a félelmes rabló körmeit. Aki a zürzavart és kavargást látva elbámul gyönyörű gyors mozgásaikon és még egyszer szeretné ugyanazokat az elragadó jeleneteket látni, csak üljön le és várjon, míg egy másik csapat jön, kívánsága teljesülni fog.

Érdekes volna tudni, a hatalmas seregekben hány galamb van és naponként mennyi táplálékra lehet szükségük. Tegyük föl, hogy minden sereg egy mérföld szélességű, de valóban szélesebb és tegyük föl, hogy csak három óra hosszat vonul fölöttünk szakadatlanul percenként egy mérföldnyi gyorsasággal; akkor minden sereg száznyolcvan mérföld hosszú és egy mérföld szélességű derékszögű négyszögterületet foglal el.

Ha minden négyszögméterre két galambot számítunk, egy egész seregben legalább is egy billió száztizenöt millió százötvenhat ezer galamb van. Ha minden galambnak egy napra egy jó félliter táplálék kell, akkor az egész óriási tömegnek naponta több mint egy millió hektoliter táplálékra van szüksége.

Mihelyt valahol elég táplálékot látnak, a leszálláshoz készülődnek; tág ívben kerengenek az illető hely fölött, hogy jól megszemlélhessék. Ekkor legszebb őket nézni. Az egész sereg, aszerint amint fordul, gyönyörű sötét azurkéknek vagy ragyogó sötét bíborosnak látszik. Azután alább szállnak az erdő felé és néhány percre eltűnnek a fák között, de hamar megint a

³⁹ *Mérföld.* Az angol mérföld valamivel nagyobb mint $\frac{1}{5}$ földrajzi mérföld vagy másfél kilométer.

sudarak fölé emelkednek. Végre letelepednek; de rögtön megint felriadnak; szárnyuk csapása olyan zajt üt, mint valami távoli mennydörgés; minden irányban keresztül-kasul röpködnek az erdőn, mintha azt néznék, nem fenyegeti-e őket semmi veszedelem. Az éhség mégis a földre kergeti őket nemsokára; felkavarják az avar alól a magvakat és a fákról lehullott makkot. A hátulsók szüntelen újra felkerekednek és az egész sereg fölött előlkerülnek; így halad előre az egész tömeg. Ilyen módon rendkívül nagy területeket tisztára söpörnek, az utánuk jövők nem találhatnak ott semmit. Néha oly falánkul esznek, hogy torkukra akad a falat, majd megfulladnak, úgy nyújtogatják a nyakukat és kínjukban zihálnak.

Mikor így ellepik az erdőt, bámulatos sokat megölnek közülök; de észre sem lehet venni, hogy fogynak. Délutánban, mikor már jóllaktak, letelepednek az ágakra a táplálékot megemészteni. Az ágakon éppen olyan ügyesen járnak, mint a földön; szép farkukat szétterítik, a nyakukat kedvesen előre-hátra mozgatják, mint a mi házigalambjaink. Mikor a nap nyugvóra száll, az egész sereg éjjeli tanyát keres, néha száz mérföldnyire. Olyan emberektől hallottam ezt, akik pontosan feljegyezték, hogy mikor jöttek és mikor mentek.

Mi is keressünk fel, kedves olvasóm, ilyen egy éjjeli tanyát. Ismerek egyet, amely különösen figyelemreméltó; a Zöld-folyó mellékén van. Magas fákból áll ott az erdő, a bozótost mindig kerülük. Ötven mérföldnyire bejártam, úgy láttam, hogy mindenütt legalább három mérföld szélességű.

Amikor először ott voltam, már két hete tanyáztak ott a galambok, minden éjjel. Két órával naplemente előtt értem oda. Galamb még kevés volt otthon; de az erdő szélén sok ember várt már rájuk puskával és töltéssel. Russelsville környékéről, több mint száz mérföldnyiről két gazda majd háromszáz disznót hajtott ide, hogy a megölt galambok húásával hizlalják. Némelyek koppasztották és besózták az előbbi napon megölt galambokat, amelyek egész rakásokban heverték. Ganajuk néhány hüvelyknyi vastagon borította a földet. Láttam két lábnyi vastag fákat, amelyek a tövük közelében törtek le; vagy vastag ágak úgy le voltak szakítva, mintha az orkán pusztított volna az erdőben. Mindenből látszott, hogy megszámlálhatatlan sok madár jár ide, annyi, amennyit el sem lehet képzelni.

Mire alkonyodni kezdett, a sok vadász mind készen állt már a galambok fogadására. Némelyeknek kénnel töltött vasfazekaik voltak; mások fáklyákkal, fenyőtobozokkal és hosszú pónákkal voltak felfegyverezve, a többinek puskája volt. Azonban a nap már letűnt a látóhatár alá és a galamboknak még hírük sem volt! Mindenki készen állt és felfelé tekintett a derült égre, amely világos foltokban látszott a nagy fák sötét lombkoronája között.

Egyszerre mindnyájan elkiáltották magukat: »Jönnek!« A robajuk - bár még távol voltak - úgy hangzott, mint amikor heves szél verdesi a lekötözött vitorlákat. Elcsodálkoztam, hogy milyen szelet csaptak, amikor fölöttünk szálltak. Már ezernyi leütöttek a rudakkal és mindig újak jöttek. Mikor a fáklyákat meggyújtották, káprázatos, bámulatos tűnemény volt. A galambok sűrű tömegekben szálltak alá és odatelepedtek, ahova tudtak, egymás hátára, rakás számra. Az ágak ropogva szakadtak le a nagy tehertől és földresujtottak és agyonnyomtak egész sűrű tömegeket, amelyek az alsó ágakon csüngtek. Borzasztó volt a zűrzavar. Beszélni akartam, de még az sem értett meg, aki mellettem állt. Alig hallottam a puskaropogást; csak a lobbanásról tudtam meg, ha egy puska elsült.

Senki sem mert belépni a nagy vágóhídba. A sertéseket bezárták és a zsákmány összegyűjtését másnapra halasztották. Még folyvást érkeztek galambcsapatok és csak éjfélutánban kevesbedtek az érkezők; de a lárma egész éjjel tartott. Kíváncsi voltam, elküldtem egy embert, aki sokat járta az erdőket. Két óra múlva azzal jött vissza, hogy három mérföldnyire még egészen jól hallotta a zajt. Hajnal felé kissé lecsendesedett az erdő. Azonban még mielőtt virradni kezdett, újra felkerekedtek a galambok, de ellenkező irányban szálltak fel, mint amerről este érkeztek. Napfelkeltekor, amelyik repülni tudott, valamennyi elszállt. Akkor farkasordítás

hallatszott; jöttek a rókák, hiúzok, kuguárok, medvék, mosómedvék, opossumok és görények és futva, csúszva, ugrálva gazdálkodtak a terített asztalon. Sasok és különféle sólymok is csaptak le résztvenni a zsákmányban.

Akkor a véres mészárlás intézői is a halottak, haldoklók és sebesültek közé mentek. A galambokat rakásokba halmozták, mindenki amennyit bírt, azután a maradékra ráeresztették a disznókat.

A kaimán.

Az amerikai krokodilusokat *kaimánoknak* vagy *alligátoroknak* nevezik. Alig különböznek ázsiai és afrikai rokonaiktól, éppen olyan nagyok és éppen olyan rabló természetűek.

Hajnal tájban horgonyt vetettünk⁴⁰ az Alligátorok szigeténél, amelyet csupa mocsár környez; nemsokára egy csapat kaimán mászott ide a napon sütkérezni. Ezek a hullók nem szeretnek a vízben lenni, hacsak akkor nem, amikor zsákmányt keresnek. A meleget nagyon szeretik; legnagyobb élvezetük, ha renyhén elnyújtózkodhatnak a szilárd parti homokon; néhány kilométernyire lefelé és fölfelé nincsen több ilyen jó hely; össze is csődülnek ide a kaimán urak jó messziről. Itt az erősek és nagyok fölfalják a kicsinyeket és négy méternél kisebbek nem is jönnek a jó étvágyú társaságba. A tiszteletreméltó pátriárkák egész kényelmesen nyújtózkodhatnak.

Ezen a kedvező helyen a folyó a sziget körül hirtelen kanyarodik; a víz mély, a jobb part meredek és úgy át van lyuggatva, mint egy rosta. Krokodilusok ásták a lyukakat, amelyekbe rák módjára visszafelé csúsznak be. Oda egészen bebujnak és türelmesen várják a zsákmányt. Legtöbb ilyen üreg van az örvények körül; másutt nem is látni kaimánt, bátran úszhatik és bukhatik az ember. Habár páncéljukat ritkán töri át a golyó, habár rémítő állkapcájuk van és lábuknak vagy farkuknak egy csapásával szétzúznak egy erős csónakot, mégis oly gyávák, hogy sohase támadnak meg embert. Loma de Cristalban a Cacarica laguna mellett a manatus-vadászok beszélték el a következő esetet: Észrevették, hogy amikor aludtak, néhány alligátor lopkodott a füstön lógó hússzalagokból; egyszer meglesték a tolvajokat és bottal kergették el.

Azt beszélnek itt, hogy meg se moccannak, ha a tigris a farkukat rágja, ha pedig egyet ordít, akkor az alligátor gyorsan víz alá bukik és az odújába menekül. A két Verbrughe, derék barátaim, akik egész Amerikát tökéletesen ismerik, azt mondják, hogy mindenütt ezt beszélnek.

Azt mondják, hogy az alligátorok rendkívül sokáig élnek és mindig növekednek. Bizonyos korban zöldes moszat, szemölcsök és kinövések lepik el a páncéljukat; az ilyen vén alligátort korhadó fatörzsnek nézheti az ember könnyen. Akkor már nem is olyan fürge, mint fiatal korukban; nem bírják bekapni a mellettük elúszó gyors halat és az éhség veszedelmessé teszi őket a jószágra és az emberekre nézve. Juan de Rinogana, az egyik bicskásunk testvére, egyszer egy lélekvesztőben evezett a folyón; hát egyszerre csak tátott szájjal rohan neki egy ilyen vén alligátor. Hamar kapta a puskáját és rálőtt, de ő is már az iszapba buk fencezett, a csónakja meg szét volt zúzva; szerencséjére még éppen jókor lőtt, vagy megsebesült, vagy meg volt lepve a szörnyeteg úgy, hogy ő háborítatlanul a partra úszhatott. A Bayano-folyónál, Cratochvill orvosnak nagy cukornád-ültetvénye közelében, egy kilenc méter hosszú és legalább is két méter kerületű kaimán rémítgette a lakosságot. Akárhogy vigyáztak, már két embert felfalt. Ha valaki egyedül volt egy lélekvesztőn, először csak kerülgette, azután a csónak oldalára tette a lábát és felfordította. Odaúszott a parthoz kötött csónakokhoz is, vállát és

⁴⁰ Reclus Armand.

rettentő torkát kiemelte a vízből és szaglászta: nincs-e valami pecsenye. Egy ügyes lövés megszabadította a környéket e falánk állattól.

Ha ilyen vén gonosztevők veszedelmesekké váltak, egy erős horogra kacsát akasztottak, amely az alligátorok kedves falatja. A kötélt végét egy parti fához erősítették. Ha a szörnyeteg a kacsát felfalja, a kötéllal a partra húzzák, addigra úgy elfárad, hogy fejszével üthetik agyon, mint egy birkát.

Következőképen is fogják. Egy vastag drótnak egyik végére könnyű fadarabot, a másik végére pedig egy horgot erősítenek, amelyet egészen beburkolnak valamely állat belével. Így vízbe vetik a drótot. A kaimán a csalétket elnyeli, de az úszó fadarab minduntalan megakad a fű közt és a fogoly hiába erőlködik, nem bír tőle szabadulni; addig rángatja, míg a horog szét nem tépi a gyomrát.

Puskával nem könnyű megölni; csak akkor pusztul el a golyótól, ha a szeme közelében fúródik a fejébe vagy ha valami nemes részt ér a hasán át, ahol sokkal gyengébb a bőre mint teste többi részén. Rendesen csak söréttel lőnek rája; az alligátornak »rossz bőre« van, amelyen bármily csekély seb is nehezen gyógyul. Ha egy sörét a nyakán vagy a hasán átszakítja a bőrt, néhány nap múlva megdöglik.

A kaimánok, amikor alszanak, nyitva tartják a szájukat, még pedig úgy, hogy a felső állkapcájuk csaknem függőlegesen áll. Minden kis zörejtől felriadnak; ha valami gyanús dolgot látnak, zezzugvonalban tunyán a vízhez másznak; de ha valamely állatot üldöznek a szárazföldön, igen gyorsan futnak és könnyedén fordulnak jobbra-balra. Ilyenkor retteneteseek; nem hiszem, hogy egy futó embert utól nem érnek. Úszni is igen sebesen tudnak; de csak a farkukkal eveznek, a lábukat összehúzzák mozdulatlanul, mint a madarak repülés közben.

A sekélyvizű mocsarakban gyakran mulatnak azzal, hogy víz alá fojtják a kaimánokat. Olyant választanak ki, amely legfeljebb három vagy négy méter hosszú. Csónakkal eveznek hozzá és a csáklójával piszkálják; ha az üldözés elől a hinár közé vagy a tavi-rózsa úszó levelei alá menekül, megint kipiszkálják; megint máshova menekül; így üldözik, míg csak meg nem fullad. Azonban ez veszedelmes mulatság. Néha a zsombék közt egy óriási alligátor hever, mely nem fut el, ha megpiszkálják, hanem szétzúzza a csónakot farkának egy csapásával. Akkor a vadból lesz vadász; üldözőbe veszi az embert és bizony utoléri. Lacharme úr, aki ezt a »tréfát« nagyon szerette, néhányszor majdnem otthagya a fogát. Jó alkalma volt erre a szórakozásra a tágas Betenci lagunában, amelyen keresztül folyik a Rio Sinu; abban bámulatos sok kaimán él. A száraz évszakban, amikor a víz lepad és a halak csapatosan elvándorolnak a folyón lefelé, egy kis fiahalat hatvan szörnyeteg is üldözőbe vesz egyszerre tátott szájjal. Rettentő veszekedés támad ilyenkor; farkuk csapásaitól tajtékossá válik a víz.

A boa.

Amerikában sok kígyó van, kivált a forró tájakon. Leghíresebb a *csörgőkígyó*, amelynek harapása rögtön halált okoz, és a *boa* vagy *óriáskígyó*, amely csak az ereje miatt veszedelmes; mint a többi nagy kígyónak, neki sincs mérge.

A *boa* az újvilág forró tájain él. Igen félnek tőle a vad és a házi állatok, de még az emberek is.

A Zagala néger kunyhója jó vadásztanya.⁴¹ Aki mindent magával hoz, itt megkapja a többit. Ha az ember függőágyat, szúnyoghálót, híg és szilárd táplálékot magával hoz, akkor ez a

⁴¹ Bouyer: *Utazás Francia-Guyanában*.

kunyhó kitűnő vendéglő. Szerencsére jó előre gondoskodtam, nem éhezünk, nem is szomjazunk. Én szivarra gyújtottam, az altiszt megtömte a pipáját és barátságos beszélgetésbe bocsátkoztunk.

- Hogy került Guyanába? - kérdeztem társamtól.

- Hát, kapitány uram, nagyon szeretek vadászni; átléptem a gyarmati rendőrségbe, hogy vadászhasak; Franciaországban ez a szórakozás tilos. Látja, én a vadorzóknak rossz rendőrük lennék.

- Talán azt akarja mondani, hogy jó?

- Jó vagy rossz; mindegy; nagyon hajlandó voltam én is megszegni a vadászati tilalmat. Átjöttem a gyarmatba, hogy kötelességem ellen ne vétsek. Itt legalább lőhetek néha és nem kell jegyzőkönyveket írnom a kihágásokról.

- Háborúban sebesült meg?

- Nem, vadászaton. Éppen itt egy év előtt, majd felfalt egy kígyó.

- Egy kígyó!

- Úgy-e bár nem vagyok gyenge legény! Már megmutattam, hogy nem ijedek meg senki fiától. Mégis kiűt rajtam a hideg veríték, ha arra gondolok, hogy akkor milyen veszedelemben voltam.

- Hát egy boa volt?

- Úgy látszik. Amelyen most vadásztunk, a rétség jobb oldalán van egy mocsár, tele vadkacsával. Nappal ezek a haszontalan madarak a vizek közé vonulnak; ott pedig hozzájuk nem lehet férni, a sárba fulladna az ember. Csak hajnalban jönnek a partra. Éppen nagyon szerettem volna kacsát lőni; korán reggel a mocsárhoz jöttem és vártam, míg a reggeli szürkületben a madarakat meg nem láthattam, már köröskörül hallottam a hangjukat. Egyszerre csak éreztem, hogy valami megkapja a vállamat... Hátrafordultam és az arcomtól két hüvelyknyire láttam egy hatalmas kígyó tátott torkát. Egy oldalugrással kiszabadultam a fogai közül, az ingemből egy darab a szájában maradt.

- Bizonyosan nagyon félt.

- Nem értem rá félni, védekeznem kellett. A kígyó megint nekem ugrott és megkapta a combomat. Fogai benyomultak húsomba és rémítő fájdalmat okoztak; úgy éreztem, mintha csavaros fogóba került volna a lábam. De nem vesztettem el bátorságomat; puskám tusával úgy fejbevágtam, hogy rögtön eleresztett. Megint meg akart támadni és testének gyűrűibe akart fogni. De nem vártam meg támadását, fejbőlöttem a puskám mindkét csövéből; elterült a földön. Néhány lépést téve, kilábaltam a nádasból. Nem tudtam, hogy ellenségem már nem él. Menekülni akartam, de erőm cserben hagyott, kimerülten elbuktam. Nem tudom, meddig feküdtem úgy; mire magamhoz tértem, a nap már jó magasán állt az égen. Borzasztó fájdalom volt a sebem. Összeszedtem minden erőmet és hol járva, hol mászva, estére Zagalához értem. Onnan a kórházba vittek. Hat hétig feküdtem lázban, forróságban; utóbb reszketés fogott el; kis híja volt, hogy le nem vágták a lábamat. Végre felgyógyultam, de egy kissé sánta maradtam.

- Hát a kígyóval mi történt?

- Mikor a kórházból kiszabadultam, a nádashoz mentem; a hangyák és az urubuk leszedték a húsát; én már csak a csontvázát találtam. Huszonnégy láb hosszú volt.

- Hatalmas jószág! Igazán akkora volt? Talán csak úgy szemmértékkel mérte.

- A révész beszélt, hogy van harmincz, sőt negyven lábnyi is.
- Azóta nem vadászott?
- Kacsára nem. Most, lám, megint... A vadászás olyan baj, amelyből nincs kigyógyulás; véreb-
ben van az embernek. Olyan mint a részegeskedés; aki megissza a bort, az mindig inni fog.
- Bizony igaza van.

A jaguár és a boa.

Egy tisztáshoz érve, a magas fű és nád közt zörejt, ágropogást és hörgést hallottunk.⁴² Az indiánus kihúzta kését, én is megmarkoltam vadászkésemet; előrementünk, megnézni, mi az. Szörnyű látvány tárult fel előttünk. Rögtön megálltunk.

Itt volt a jaguár, amelyet hiába kerestünk; de nem volt egyedül; útjában egy óriáskígyóval találkozott. Nyilván mindakettőt az éhség bántotta; nemhogy menekültek volna egymástól, összekaptak; mikor mi odaértünk, javában dulakodtak. A jaguár körme sok sebet ejtett a kígyón, egész cafatokban lógott róla a kiszakított hús. De e szörnyeteg ellensége körül vetette teste gyűrűit; nyomásától felágaskodott a jaguár, de nem bírt kiszabadulni, kínjában iszonyút ordított. A boa folyton tátva tartotta hatalmas száját a jaguár feje fölött, kilátszottak nagy, görbe fogai és jól hallatszott gonosz sziszegése. Megropogtatta a jaguár csontjait és behor-
pasztotta a mellét. Még többszörösen rácsavarodott a holttetemre, összenyomta és megnyuj-
totta, hogy könnyebben elnyelhesse. Ha lett volna bátorságunk, talán meg is büntethettük volna és megzavarhattuk volna a győztest; de bevallom, nem mertem.

A teknősbékák.

A szárazföldi, édesvízi és tengeri teknősbékákat húsupért és teknőjükért fogdossák. Tojásaik-
ból is sokat összegyűjtenek a homokos partokon, ahol tojni szoktak.

Augusztus 15-ike és szeptember 1-je közt szoktak az Ucayali partján a teknősök tojni,⁴³ - de ne tévesszük össze az Amazon ez ágát mellékfolyóival, ahol csak három héttel utóbb tojnak - mikor az Andes tetején megszűnik a havazás, a folyó lassabban folyik, vize apad és a parton széles homokszegély marad szárazon. Mikor a víz apadni kezd, a konibok elindulnak a teknősvadászatra. Bizonyos napon az egész család csónakra ül, magával viszi a szükséges készletet és felfelé vagy lefelé evez a folyón, aszerint amint a kedvük tartja, vagy ahol dúsabb zsákmányt remélnek. Elmennek tíz, húsz, sőt negyven órányira is.

Ahol a parti homokon azokat a szakadozott vonalakat észreveszik, amelyeket a teknősök vonnak lábukkal mászás közben, ott megállnak és a parttól kétszáz lépésnyire kunyhót építenek ágakból. Abban várják türelmesen a teknősök érkezését. Rendesen úgy eltalálják az időt, hogy legfőljebb egy vagy két napig kell várniok.

Egyszer sötét éjjel, éjfél és két óra közt a víz hullámsani kezd és locsogva a homokra verődik; ezernyi lomha teknős mászik ki a folyóból, egészen ellepik a partot.

⁴² Saffray.

⁴³ Marcoy.

A konibok földre kuporodva vagy térdelve, csendesen várják az alkalmas pillanatot. A teknősök apró csapatokban jönnek ki a vízből, első lábaikkal gyorsan árkot ásnek a homokba. Az árok szélessége mindig négy láb, a mélysége két láb és hossza pedig néha van kétszáz méter. Oly nagy igyekezettel végézik ezt a munkát, hogy csak úgy száll körülöttük a homok és egész porfelhőbe vesznek.

Amikor azt hiszik, hogy már elég mély az árok, felmásznak a szélére, a farukat hirtelen az árok felé fordítják és egy rakás lágyhéjú tojást hullatnak a fenekére, legalább negyvenet, legfeljebb hetvenet. Azután a hátsó lábukkal visszaszórják a homokot az árokba. E munkák közben megesik, hogy némely teknőst munkálkodó társai véletlenül belerúgnak az árokba és elevenen eltemetik. Ez óriási munkát elvégzik egy negyedóra alatt.

Alighogy az árkokat megtöltötték, az egész sereg nagy rendetlenségben visszaindul a folyó felé. Erre a pillanatra vártak a konibok.

Egyikök elkiáltja magát. E jelre mindnyájan nekirohannak a teknősöknek, de nem azért, hogy elállják az útjukat, - hiszen az a rémítő tömeg leütné őket a lábukról és összetiporná - hanem csak oldalt futkosnak mellettük és egyenként hanyatt fordítanak annyi teknőst, amennyit bírnak; mire a nagy tömeg a vízbe menekül, ezernyi is hanyatt fektetnek, azok azután nem menekülhetnek.

Mihelyt megvirrad, kezdődik a mészárlás. A benszülöttek fejszecsapásai forgácsá zúzzák a teknősök páncélját; párologó beleiket kiszakítják és átadják az asszonyoknak, akik lefejtik a finom, sárga zsírt, melynek még a lúdzsírnál is jobb íze van. A többi otthagyják martalécul a keselyűknek és halászsasoknak, melyek a mészárlás láttára mindenfelől összezsúfolódnak.

A mészárlás előtt a konibok két- vagy háromszáz teknőst kiválasztanak, részint azért, hogy abból táplálkozzanak, részint hogy a térítőállomásokon kereskedjenek vele.

Ezeknek megvágják a lábukat, hogy ne hánykolódhassanak és hasra ne fordulhassanak; azonfölül párosan összekötik őket. A teknős, ha nem bír mozdulni, a fejét is behúzza a páncéljába és úgy hever, mintha nem is élne. Hogy mozdulatlan testük a napon meg ne romoljék, mind összevissza bedobják egy gödörbe és betakarják zöld náddal.

Ezután mindnyájan, férfiak, asszonyok hozzálátnak a zsír kifőzéséhez; főzés közben a habját fakanalakkal leszedik. Mikor a teknősből kiszedik, sárga és homályos a zsír, a főzéstől egész átlátszóvá válik és többé meg nem alszik. A tiszta zsírt cserépkorsókba töltik, melyek nyílását bedugják levelekkel.

A zsír alját és a többi hulladékot, ami az üst fenekén marad, a vízbe vetik, ahol a halak vagy a kaimánok összevesznek rajta.

Ha ezt elvégezték, kiszedik a tojást, amellyel éppen úgy kereskednek a térítőállomásokon, mint a zsírral és a hússal. Kosárszámra meregetik ki a tojást az árkokból, ahová a teknősök tojták; beleöntik egy kis csónakba, melyet előbb kimosnak és kikaparnak; azt használják présnek. Az asszonyok és a férfiak öthegegy nyilakkal felhasogatják a tojásokat, kövér sárgájukat kanál gyanánt használt széles kagylóhéjakkal fogják fel. A tojáshéjakra néhány fazék vizet öntenek, mint szüretkor a törkölyre, az egészet jól felkavarják és leszedik a tojáshéjról leöblített tojássárgáját, mely a vízben úszik. Ezt is kifőzik, leszedik róla a habot, egy kis sót vetnek bele és korsókba töltik.

A tele korsókat a térítőknél, akik konyhájukban használják, elcserélik üveggyöngyökért, bicskákért, horgokért és teknősbékaszigonyokért, amelyeket megkeresztelt szárájukú kovácsok kovácsoltak régi szögekből. E szögeket a benszülöttek jó hegyesre köszörülik, nyílveoszöre illesztik és megszigonyozzák vele a teknősöket, mikor egyik folyóból a másikba vonulnak sűrű tömegekben. Órák hosszat áll a vadász a parton és várja a teknősbékák érkezését.

Alighogy meglát egy csapatot, megfeszíti az íjját, ráteszi a nyilat. Amely pillanatban előtte elvonul az úszó tömeg, vízszintesen céloz, azután hirtelen felemeli az íjját, hogy a nyilvessző görbe vonalban száll el és egy teknősbékának éppen a két pajzsa közé hatol. Néha többen csónakban üldözik a teknősbékacsapatot, ívvonalban szálló nyilaikkal ostromolják és addig félben nem hagyják a vadászatot, amíg hely van csónakukban a zsákmánynak. Kiabálásukon és hahotájukon látszik, hogy e vadászatot inkább mulatságnak tekintik, mint munkának.